

627

ԽՍՀ ԼՈՒՍՃՈՂԿՈՄԱՏ

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՅԻ ԾՐԱԳՐԵՐ

1. ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

V—VII ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

2. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

VIII—X ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

8(07)
Մ-73

ԼՈՒՍՃՐԱՏ

ՍԵՐԵՎԱՆ

1938

19 MAY 2005
12 OCT 2000

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՄԷ ԼՈՒՍԺՐԱՏ

8(07)

Լ-73

uy.

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԻ ԾՐԱԳՐԵՐ

1. ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

V—VII ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

2. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

VIII—X ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

ԼՈՒՍԷՐԱՏ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1938 թ.

01.07.2013

627

6508
38

Պատ. խմբ. Աս. Ասատրյան
Տեխ. խմբագիր 2. Մարտիկյան
Սրբազրիչ՝ Մ. Հակոբյան

Գլխավորի լրագրի՝ 6677, Պատվեր № 516, Տիրաժ 4000

Պետհամալսարանի հրատարակչության տպարան, Յերևան

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ ՅԵՎ ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

5—7 ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

Դպրոցում մայրենի լեզվի դասավանդման ընդհանուր խնդիրները վորոշված են Համ. Կ. (բ) Կ. Կենտկոմի 1932 թ. ոգոստոսի 25-ի վորոշման մեջ. «Մայրենի լեզվի ծրագիրը պետք է ապահովի իրոք սխտեմատիկ և ճշգրիտ շրջագծված գիտելիքների յուրացումը, ինչպես և ճիշտ կարգալու, գրելու և խոսելու կայուն ունակություններ, աշակերտների ուսման աշխատանքի պրակտիկայում մտցնելով ինքնուրույն գրավոր աշխատանքներ, քերականական վերլուծություն և այլն, ինչպես դասաբանում, այնպես ել տանը»:

Համաձայն այդ խնդիրների, հայոց լեզվի և գրական ընթերցանության դասընթացքը բաժանվում է յերեք հիմնական մասերի. 1-ին մաս՝ քերականություն ուղղագրության և կետագրության հետ, 2-րդ մաս՝ բանավոր և գրավոր խոսքի զարգացումը, 3-րդ՝ գրական ընթերցանություն:

Մինչև այժմ դպրոցում հայոց լեզվի դասավանդման խնդիրը լուծվում եր անբավարար չափով: Այդ յերևույթի հիմնական պատճառներից մեկը յեղել է այն, վոր քերականության, խոսքի կուրսուրայի և գրական ընթերցման մեջ յեղել է արհեստական վնասակար ճեղքվածք: Այդ ճեղքվածքը բացասաբար է անդրադառնում բոլոր բաժինների վրա, քերականությանը տրված պարապմունքներից դուրս է ֆնացել կենդանի լեզվի նյութը, խոսքի կուրսուրայի գծով տարվող աշխատանքը կտրված է նրա կառուցվածքի և ձևի ուսուցումից, գեղարվեստական ստեղծագործությունների ուսումնասիրումը հաճախ վերածվել է սխեմատիկ դատողությունների:

Մինչդեռ այդ բաժինները, վորոնցից յուրաքանչյուրն իր առանձնահատուկ խնդիրներն ունեն, պե՛տք է արգանակա՛ն կապի մեջ լինեն միմյանց հետ և ծառայեն միասնական նպատակին. այն է՝ աշակերտությանը տան քերականության մեջ շարադրված հա-

յոց լեզվի որոնքները և յերևույթները մասին գիտելիքների սխառեմատիկ մի ամբողջութիւն, պատմաստել գիտակցական ընթերցանության, գրագետ գրելու և ճիշտ խոսելու ամուր ունակութիւններ: Սրա արդիւնքը լինելու յե աճ, վոր աշակերտութիւնը պետք է պարզ պատկերացում ունենա հայոց լեզվի նշանակութիւն մասին, նրա կառուցվածքի և քերականական ձևերի, նրա բառապաշարի հարստութիւն մասին, նրա պատմութիւն մի քանի կարևոր մոմէնտների մասին: Աշակերտները պետք է կարողանան հաշիվ տալ կարգացած ամբողջ ստեղծագործութիւն և նրա առանձին հատվածների բովանդակութիւն մասին, հասկանալ նրա իդեական նշանակութիւնը, քերականական և տրամաբանական տեսակետից ճիշտ կառուցել սեփական բանավոր և գրավոր խոսքը:

Համաձայն ուսումնական պլանի, քերականութիւն սխառեմատիկ դասընթացը վերջանում է 7-րդ դասարանում: Նկատել ունենալով հայոց լեզվի ծրագիրն ավարտելու անհրաժեշտութիւնը՝ 8, 9 և 10-րդ դասարաններում ևս հայոց լեզվին տրվում է շաբաթական մեկական ժամ: Միջնակարգ դպրոցն ավարտողը միանգամայն գրագետ պետք է լինի մայրենի լեզվից, պետք է անսխալ և ճիշտ կառուցի սեփական բանավոր և գրավոր խոսքը:

8—10 դասարաններում կրկնվում է հայոց լեզվի աճ դասընթացը, վոր անցել են վոչ լրիվ միջնակարգ դպրոցում, տալովում է աշխատանք ուղղագրական ունակութիւնների հետագա ամրապնդման գծով. այդ պարապմունքները տարվում են գլխավորապես հիշյալ դասարանների աշակերտութիւն զանազան տեսակի գրավոր աշխատանքների կապակցութեամբ (շարագրութիւններ, կոնսպեկտներ, թեզիսներ և այլն) և անհրաժեշտ դեպքում քերականական վերլուծութիւն, ուղղագրութիւն և կետագրութիւն առանձին դասերի կապակցութեամբ:

Ինչ վերաբերվում է լեզվագիտութիւն տարրերին, ապա նրանք մասնակիորեն տրված են Արարատ Ղարիբյանի և Գ. Սեվակի 5—7 դասարանների քերականութիւն դասագրքերում, և մասնակի կերպով աշակերտութիւնն անցնում է պատմագրական դասընթացի կապակցութեամբ (հատվածներ Խ. Աբովյանի յերկերից, Մ. Նալբանդյանից, Ղ. Աղայանից, Հ. Թումանյանից, Պոռյանից և այլն):

Հայոց լեզվի վերելում հիշատակված աշխատանքի տեսակների ներքին սերտ կապը բացառում է տարբեր բաժինների

մեջ ժամերի մեխանիկական բաշխման ամեն մի հնարավորութիւն, ուստի ամեն մի դասատու պարտավոր է ավելի ուշագրութեամբ և խստութեամբ մոտենալ ծրագրային նյութի պլանավորմանը: Նրա տրամադրութիւն տակ կա հայոց լեզվի և գրական ընթերցանութիւն համար հետեւյալ քանակի ժամերը:

Քաղաքի դպրոցում	գյուղի դպրոցում
վեցորյակում	յոթնորյակում
5—բգ դասարան—6 ժամ	7—ժամ
6—բգ » 5 »	6 »
7—բգ » 4 (3) ժամ	4 (3) ժամ

Յեւնելով ժամերի այդ քանակից դասատուն պլանավորում է ծրագրային նյութը՝ քերականութիւն, գրական ընթերցանութիւն և լեզվի կուլտուրայի համար առանձին-առանձին:

Այդ գեպքում կարելի յե յեւնել մոտավորապես հետեւյալ հաշիւից. հինգերորդ դասարանում հայոց լեզվի և գրականութիւն ընթերցման համար նախատեսված ժամանակի կեսը՝ այսինքն վոչ պակաս շաբաթական յերեք ժամ, պետք է հատկացնել քերականութիւնը և ուղղագրութիւնը և նույնքան ժամանակ ել գրականութիւն ընթերցմանը և վարժութիւններին, վորոնք կապված են բանավոր և գրավոր խոսքի հետ: Նույնալիս հարաբերութիւն այդ բաժինների համար մոտավորապես հարկավոր է նկատել ունենալ 6—7 դասարանների համար: Մասնավորապես գրական ընթերցանութիւն համար հարկավոր է միջին հաշիվով առանձնացնել յուրաքանչյուր դասարանում, վեցորյակում յերկու ժամից վոչ պակաս:

ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

5—7 ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ

Նպատակ ունենալով լիկվիդացիայի յենթարկել 5—7 դասարանների հայոց լեզվի և գրականության դասավանդման միջև գոյություն ունեցած ձեղքվածքը, ներկա ուսումնական տարվանից, այդ դասարանների ուսումնական պլանում սահմանվում է ժամանակի ընդհանուր քանակ այդ առարկաների համար. հենց առարկայի անվանումը տրվում է անխզելի կապի մեջ՝ հալոց լեզու և գրական ընթերցանության: «Գրական ընթերցանություն» տերմինը մեր դպրոցների 5—7 դասարաններում գրականության պարապմունքների նկատմամբ սկսվել է գործածվել վոչ վաղուց:

Սակայն ուսուցչության մեջ արագորեն մասսայականացավ, վորովհետև վաղուց արդեն հասունացել է անհրաժեշտություն հենց առարկայի անվանման մեջ նշելու այն տարբերությունը, վոր գոյություն ունի բարձր դասարաններում (8—10) և ցածր դասարաններում գրականության դասավանդման բնույթի մեջ: Արդեն ինքը, դասընթացի՝ գրական ընթերցանություն անվանումը պետք է ուսուցչի աշխատանքն ուղղի դեպի գեոհաս աշակերտի, իբրև զգայուն և գիտակից ընթերցողի դաստիարակության նպատակը, նրա շրջահայեցողության լայնացումը և նրա կողմից հայոց լեզվի գեղեցկության և հարստությանը տիրապետելուն:

5—7 դասարանների աշակերտությունը աշխատանք է տանում ամենից առաջ առանձին ստեղծագործությունների վրա արտահայտիչ ընթերցում, բովանդակության վերլուծում, ամբողջ և առանձին հատվածների բովանդակության վերապատմում, հասկացողություն գործողության ժամանակի և տեղի մասին, վերլուծել և գնահատել հերոսի վարքագիծը, նրա բնութագիրը, գլխավոր հերոսի հարաբերությունը մյուս անձերի հետ, անհրա-

ժեշտ ցիտատաների ընտրություն, — ահա մոտավորապես հարցերի այն շարքը վորը կապված է գրական ընթերցանության հետ:

Վոչ լրիվ միջնակարգ դպրոցների ուսուցիչների լավագույն պրակտիկան վկայում է այն մասին, վոր նրանց աշխատանքի լավ արդյունքներն արտահայտվում են աշակերտների լրիվ գրագետ լինելու մեջ, վոր աշակերտներն առանց վերապահության անթերի տիրապետում են հայոց լեզվին, կարողանում են խելացիորեն և գիտակցորեն հասկանալ իրենց կարգացած գեղարվեստական ստեղծագործությունները և հիշողությամբ կատարել մեջբերումներ այդ ստեղծագործությունների լավագույն տեղերից: Ահա այդ արդյունքներն ուղղակի հետևվանք են ուսուցչի աշխատանքում լեզվի այդ տերմինի նեղ հասկացողությամբ, և գրականության դասավանդման միջև հաստատված սերտ կապի:

Այդ կապի անխզելիության մասին խոսում են նաև լավագույն դասագրքերի և ընթերցանության գրքերի անունները, վորոնք պատկանում են մինչև հեղափոխական անցյալի առաջավոր մանկավարժներին (ռուսական՝ „Родная речь“, „Живое слово“, „Русский язык“ և նույնատիպ հայկական դասագրքերը):

Գրականության դասավանդման մեջ վուրջար սոցիոլոգների սիրած «մեթոդը» հանդիսացող ամենավառապար սխեմատիզմը, վոր արտահայտված է Լուսժովկոմատի նախկին տարիների ստեղծած դասագրքերում՝ կենսունակությունից զրկել եր և յերեխաների համար անհետաքրքիր դարձրել խոսքի արվեստագետների գեղեցիկ ստեղծագործությունները: Չոր և վերացական դասավանդումը քերականության դասերին մի կողմից և սխեմատիկ դատողությունները վրողի «ստեղծագործության» մասին ընդհանուր առմամբ, փաթաթելով յերեխաներին, վորոնք գեռես ինչպես հարկն է չգիտեն վրողի աշխատությունները, հայոց լեզվի և գրականության դասավանդման խնդիրները հավասարեցնում եյին գերոյի և հասցնում այն տխուր արդյունքներին, վորոնց գեմ մինչև այժմ ել պայքարում է մեր դպրոցը:

Թերագնահատելով գեղարվեստական գրականության նշանակությունը, վորպես յերեխաների դաստիարակության հզոր միջոցի, նրանց մեջ կոմունիզմի համար պայքարելու լավագույն ձգտումների վարքացման միջոցի, ուսուցիչները հաճախ անտեսել են յերկի բովանդակությունը, աշակերտների ամբողջ ուշադրությունը փոխադրելով յերկրորդական հարցերի վրա, ինչպես որի-

նակ՝ տվյալ յերկի դերն ու տեղը հեղինակի ստեղծագործության մեջ, նրա ազդեցությունը ժամանակակիցների վրա և այլն: Այդ և նման հարցերը պակաս կարևոր չեն, բայց այդպիսի հարցեր դարձրի միջին դասարաններում դնելը վաղաժամ է, քանի վոր այդ դասարաններն ունեն իրենց անհետաձգելի և պարտադիր խնդիրները:

Վորպեսզի ուսուցիչը գրական ընթերցանության աշխատանքներին ճիշտ ուղղություն տա, նա պետք է պարզ պատկերացնի միջնակարգ դպրոցում առանձին դասարանների գրականության դասավանդման հեռանկարներն ու խնդիրները:

Միջնակարգ դպրոցում գրականության դասավանդումն ունի հետևյալ ընդհանուր խնդիրները.

1. Անցյալի կյանի գրական-գեղարվեստական ստեղծագործությունների և ժամանակակից գրականության լավագույն յեղիերի բովանդակության յուրացումը:

2. Ձեռք բերել գիտելիքներ գրականության տեսությունների հիմնական ձևերի պարզաբանման և աշակերտության խոսքի զարգացման համար:

3. Ուսումնասիրել գրականության պատմության հիմունքները, վորպես գիտության, վորը բացահայտում է գրական-գեղարվեստական ստեղծագործության զարգացման պրոցեսը:

Միանգամայն ակնհերել է, վոր մատնանշած յերեք խնդիրները չեյին կարող միաժամանակ դրվել աշակերտության առաջ: 5—7 դասարանների աշակերտության առաջ դրվում է նրանցից առաջինը, վորպես հիմնական խնդիր. այսինքն՝ առանձին գրական ստեղծագործությունների գիտակցական ընթերցում և բովանդակության յուրացումը: Հանդիսանալով պատանիների մտավոր և բարոյական զարգացման անսպառ աղբյուր, հայ և խորհրդային մյուս ժողովուրդների գրականություններն իրենց լավագույն նըմուշներով նպաստում են կոմունիզմի համար մարտիկներ պատրաստելու գործին, սովորողների մեջ արթնացնում են հետաքրքրություն, ստեղծագործական յերեվակայություն, գեղարվեստական ճաշակ, նույնպես և նպաստում են լեզվի զարգացմանը, աշակերտության կապակցված և բովանդակալից խոսքին: Հենց այդպիսի նպատակ է դնում իր առաջ գրականության բնօրգման դասընթացը 5—7 դասարաններում: Դասատույի ղեկավարությունը կարգալով ընտիր ստեղծագործություն, աշակերտները պետք է վորքան հնարավոր է յուրացնեն այդ ստեղծագործության գե-

ղարվեստական պատկերները, խորանան ստեղծագործության իդեական բովանդակության մեջ, նրանով դաստիարակեն իրենց զգացմունքները և սովորեն հասկանալ ու սիրել մայրենի լեզվի ուժը, գեղեցկությունը և բանաստեղծական ձևերը, վորոնցով գեղագետ-գրողն զգեստավորել է իր յերկը:

Վերջին խնդիրն անհրաժեշտ է դարձնում աշակերտությանը տարրական գիտելիքներ տալու նաև գրականության տեսությունը: 5—7 դասարանների աշակերտությունն այդ գիտելիքները ձեռք է բերում կարգացած յերկի վերլուծմանը զուգընթաց, գործնականորեն, կոնկրետ որինակների հիման վրա:

Վերելում հիշատակված բոլոր խնդիրները լինելով հիմնականը 5—7 դասարաններում, ամբողջապես չեն սպառվում վոր լրիվ միջնակարգ դպրոցում. որինակ յերկի բովանդակության ուշադիր վերլուծությունը շարունակվում է նաև բարձր դասարաններում:

Զարգացնելով այդ ունակությունները, 5—7 դասարանների գրական ընթերցանության դասընթացը միաժամանակ աշակերտությանը տալիս է անհրաժեշտ պատրաստություն՝ յուրացնելու 8—10 դասարանների՝ բովանդակությամբ բարդ և ըստ նյութի ծավալի լայն պատմագրական դասընթացը:

Մինչև այս պահանջների համաձայն նոր քրեստոմատիաների յույս ընծայումը, վորոնք գրական ընթերցանության համար աշակերտությանը պետք է տան ավելի բազմազան և լայն նյութ, ոգտագործվում են գոյություն ունեցող քրեստոմատիաները 5—6 և 7-րդ դասարանների համար: Սակայն 5—7 դասարանների ծրագրում, գրողների ստեղծագործությունների պատմա-ժամանակագրական հանրահանությունությամբ յեղած դասավորությունը, չպետք է դասատույին մղի հարցերի ընդհանուր դրմանը՝ գրողի ստեղծագործության մասին ամբողջությամբ առած, ստեղծագործության եվոլյուցիայի, եպոխայի ազդեցության մասին և այլն. հարցեր, վորոնք պատանի աշակերտության ուժից վեր ընդհանրացումներ են:

5—7 դասարանների աշակերտության համար անմատչելի պատմագրական տեսակետից չմեկնաբանելով ստեղծագործությունը, ուսուցիչը միաժամանակ չպետք է հրաժարվի ստեղծագործության բովանդակությունը պատմականորեն յուրաքանչյուր, վորովհետև ստեղծագործությունների բովանդակության բմբունումն անհնարին է քաղաքացիական պատմությունից ան-

ջատ վերցրած: Այսպես որինակ. 5-րդ դասարանում Հակոբ Հա-
կոբյանի «Մեկ ել, մեկ ել» բանաստեղծությունը, Ղ. Աղայանի
«Յերկու քույր»-ից հատվածները, Պուշկինի «Աքսորիալ դեկա-
բրիստներին» բանաստեղծությունը, Վիկտոր Հյուգոյի «93»-ից
հատվածները կամ 6-րդ դասարանում՝ Ստ. Զորյանի «Դրադա-
րանի աղջիկը» և Իլյա Ճավճավաձեյի «1871 թ. 23-ին մայիսի»
բանաստեղծությունը և կամ 7-րդ դասարանում՝ «Պեպոն», «Հրդեհ
նավթագործարանում» պատմվածքը, Մ. Գորկու «Մայրը» անց-
նելիս, ուսուցիչը պետք է տա անհրաժեշտ պատմական տեղե-
կություններ, բացատրություններ, վորոնք սերտորեն կապված
են այդ ստեղծագործությունների պատկերների հետ: Սակայն
կարելի է կապ դնել հարցեր Պուշկինի աշխարհայացքի հովու-
ցիայի մասին կամ որինակ. «Յերկու քույր» վեպի տեղը Աղա-
յանի ստեղծագործության զարգացման մեջ, հարցեր, վորոնք
պատկերելու են հեղինակի ստեղծագործական ուղին, բայց ան-
միջականորեն չեն բացահայտում սովյալ ստեղծագործության
բովանդակությունը:

Ոոսքի զարգացման խնդիր պարունակող գրական ընթերցա-
նություն պարապմունքները տարվում են սերտորեն կապված
հայոց լեզվի հետ: Մի շարք դեպքերում լեզվի և գրականության
դասերի մեջ գոյություն ունեցող սահմանը կարող է վերանալ,
վորը միանգամայն որինական է այդ դասարանների համար, վոր-
տեղ գրականության ընթերցման նյութը կարող և դիտվել նաև
վորպես խոսքի այս, կամ այն ձևի գործածության նմուշ: Այս-
պես որինակ. 5-րդ դասարանում Հ. Թումանյանի «Հառաչանք»
պոեմից բերված հատվածները լեզվական-քերականական վարժու-
թյունների ամենալավ հնարավորություններ են տալիս: Դրա-
կան ընթերցանության հետ կապված շարադրության և ինքնու-
բույն գրավոր գործնական աշխատանքները, նրանց քննարկումն
աշակերտության հետ միասին՝ ձևի և բովանդակության կողմից,
այդ բոլորը նույնպես լեզվի ուսուցման աշխատանքները կապում
են գրականության հետ:

Ամեն կերպ ոգտագործելով լեզվի և գրականության կապը
5—7 դասարանների աշակերտության աշխատանքներում, ուսու-
ցիչը պարտավոր է առանձնահատուկ ուշադրություն դարձնել
աշակերտների բառապաշարի հարստացման վրա, մշակել նրանց
անթերի կարգալու տեխնիկան և մեծ քանակությամբ գրական
նմուշների միջոցով սովորեցնել արտահայտիչ կարգալ: Քանի վոր

բառապաշարի հարստացման և նրա զարգացման լավագույն մի-
ջոցներից մեկը հանդիսանում է պոեզիայի և գեղարվեստական
արձակի կատարյալ նմուշներից բերանացի սովորելը, ուսուց-
չին իրավունք է վերապահվում լայնորեն ոգտագործել ծրա-
գրում յեղած ստեղծագործությունները՝ հանձնարարելով աշա-
կերտներին բերանացի անելու: Ոոսքի զեղարվեստական ստեղծա-
գործության ավելի մոտ են նկարչական գործերը, վրձինի գե-
ղարվեստական ստեղծագործությունները: Դրա համար էլ դիա-
պորիտիվները, իլյուստրացիաները, ինչպես և կինոնկարները
պետք է լայնորեն գործածության մեջ դրվեն գրական ընթեր-
ցանության դասերին:

Հայ և ռուս նշանավոր նկարիչների նկարների արտատպու-
թյունները պետք է աշակերտության համար ծառայեն վորպես
լավագույն նյութ՝ զարգացնելու նրանց կապակցված և պատկե-
րավոր խոսքը՝ գրավոր թե բանավոր արտահայտության: Մայ-
րենի լեզվի դաստիարակման միայն այս ուղիներով կմոտենա իր պար-
տականությանը, այն է՝ ամեն մի աշակերտից դաստիարակել խոր-
հրդային քաղաքացի, վորը հիանալի գիտի, հասկանում է իր ժո-
ղովրդի լեզուն, գրականությունը և պատմությունը:

Ոոսքի զարգացման աշխատանքի բաղմադան ու բաղմաթիվ
տեսակները, վոր լրիվ միջնակարգ դպրոցներում աշակերտության
կողմից կատարված աշխատանքները 7-րդ դասարանում պետք
է վորոշ հանրագումարի բերվեն: Միջնակարգ դպրոցների բարձր
դասարաններում այդ աշխատանքները պետք է շարունակվեն,
բայց այլ նյութի վրա և այլ ձևով:

ԲԱՆԱՎՈՐ ՅԵՎ ԴՐԱՎՈՐ ԽՈՍՔԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

5—7 դասարանների աշակերտության գրավոր և բանավոր
խոսքի զարգացումը տարվում է սերտ կապված մի կողմից քե-
րականության հետ, մյուս կողմից գրական ընթերցանության
հետ:

5—6—7 դասարաններում բանավոր և գրավոր խոսքի զար-
գացման համար աշխատանքի հիմնական տեսակները հետևյալ-
ներն են՝ ա) բառարանային աշխատանք, բ) պլաններ կազմելը
(պարզ և բարդ), գ) հարցերին ծավալուն պատասխան տալը, դ)
կատարել մեջբերումներ, յե) տարբեր տեսակի շարադրությու-

ներք, գ) վոչ բարդ բնութագրություններ, ե) շարադրություններ և ինքնուրույն աշխատանք տվյալ նկարի բովանդակության մասին, ը) վոչ մեծ ստեղծագործական շարադրություն՝ կարգացած յերկրի և անձնական դիտողությունների ու ապրումների մասին:

Այդ աշխատանքները բաշխվում են հետևյալ ձևով, ըստ դասարանների:

5-ՐԴ Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն

1. Նոր բառերի բառարան կազմելը: Աշխատանքները բառերի արմատների վրա, նրանց ոգտագործումը կապակցված և բովանդակալից խոսքի մեջ:

2. Կազմել հարցերի ծավալուն պատասխաններ:

3. Տեքստը գրել բերանացի:

4. Կատարել մեջբերումներ:

5. Կազմել պատմելու պարզ պլան. ա) հարցերի ձևով, բ) հիշեցնող նախադասությունների ձևով, գ) պարզ նախադասությունների ձևով, դ) խոսք ձևով:

6. Բանավոր պատմել և գրավոր շարադրել կարդացած բնագրին մոտ կամ պատմողական բնույթի հատվածների բովանդակությունը (համաձայն տված և ինքնուրույն կազմած պլանի):

7. Շարադրություններ վառ դինամիկական սյուժե ունեցող նկարի բովանդակության մասին:

8. Ստեղծագործական գրավոր աշխատանք, մեծ մասամբ պատմողական բնույթի:

6-ՐԴ Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն

1. Բառարանային և բառարմատների աշխատանքների շարունակումը:

2. Նկարադրելու և պատմելու համար բարդ պլաններ կազմելը:

3. Բանավոր պատմել և գրավոր շարադրել (համառոտ) կարդացած պատմողական տեքստի բովանդակությունը՝ ծավալով ավելի մեծ քան 5-րդ դասարանում՝ տրված կամ ինքնուրույն կազմած պլանի համաձայն:

4. Շարադրել բնագիրը նկարադրական բովանդակությամբ (բնություն, շրջապատող իրադրություն, պորտրետ):

5. Պատմվածք՝ համաձայն նկարի (պեյզաժ):

6. Նկարադրական և պատմողական բնույթի ստեղծագործական շարադրություն:

7. Պարզ բնութագրեր (մեծ մասամբ բանավոր ձևով):

7-ՐԴ Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն

1. Բառարանների ոգտագործումը (ենցիկլոպեդիա, ոտար լեզուների բառարան):

2. Տվյալ թեմայի վերաբերյալ մի քանի պատմվածքներից ցիտատների ընտրություն:

3. Տվյալ ստեղծագործության մեջ յեղած բնութագրերի շարադրում:

4. Բնութագրերի կազմում՝ համաձայն դասարանում մշակված պլանի: Բնութագրման համար նախորդ ընտրած ցիտատների ոգտագործում:

5. Շարադրություն յերկու նկարի մասին (համեմատելու նկատառումով):

6. Նկարադրական և պատմողական տիպի շարադրություն քննադատական տարրերով:

Մանքարքուն. 1. Գրավոր աշխատանքների ծրագիրը նկատի ունի նրանց տեսակների աստիճանական զարգացումը: Պետք է նկատի ունենալ, վոր յուրացված աշխատանքների տեսակները կրկնելու յեն հետագա դասարաններում ունակություններն ամրացնելու նպատակով:

2. Ամեն մի նոր տեսակի գրավոր աշխատանքին պետք է նախորդի բանավոր աշխատանքը:

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Կարդացվող ստեղծագործության հետ կապակցված՝ աշակերտությունը յուրացնում է գրականության տեսության մասին հետեւյալ տեղեկություններն ըստ դասարանների:

5-ՐԴ Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն

Ուղիղ և պատկերավոր խոսք:

Սինոնիմներ (համանուններ), անոնիմներ (նույնանուններ) համեմատություն, եպիտետ (մակդիր): Առակ: Հեքիաթ: Հանելուկ: Պռած: Ասացվածք:

Մետաֆորա: Սինեկդոխա: Հիպերբոլա: Տալտոլոգիա (կրկնութիւններ):

Պատմողականութիւն: Նկարագրութիւն: Դիալոգ (յերկար խոսութիւն): Հասկացողութիւն պատմվածքի ու վեպի մասին:

Պեյզաֆ: Պորտրետ:

Արձակ և վոտանավոր խոսք:

Ռիթմ և հանգ (ռիֆմ): Վոտանավորի հափերը (յերկու և յերեք մասերից կամ յերկամանակ և յեռամանակ): Հասկացողութիւն բանաստեղծական վոտքի և տան մասին: Տարրական գաղափար լիրիկական բանաստեղծութեան, պոեմի և լեզենդի մասին:

7-ՐԴ Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն

Գաղափար գեղարվեստական յերկի թեմայի սյուժեյի և կոմպոզիցիայի (կառուցվածքի) մասին: Տարրական հասկացողութիւն գեղարվեստական ստեղծագործութեան հիմնական ժանրերի (եպոս, լիրիկա, դրամա) մասին:

Տարրական գաղափար դրամատիկական յերկերի (կոմեդիայի) մասին. հանգույց, կուլմինացիա, հանգույցի լուծում: Գործողութիւն, տեսարան, գործող անձ, դիալոգ, մոնոլոգ, ռեպլիկա, ռեմարկա (հեղինակի նշումը կամ դիտողութիւնը դրամատիկական յերկում): Հասկացողութիւն կոմիզմի մասին (արտաքին և ներքին): Մատիւրա, յումոր, իրոնիա, սարկազմ: Լիրիկական ստեղծագործութեան տեսակներ՝ ներքող, ելեգիա, քառյակներ: Ալեգորիա: Անտիթեզ: Ինվերսիա (բառերի վոչ սովորական հաջորդականութիւնը՝ գլխավորապես վոտանավորի մեջ): Ռիթմիկ արձակ: Արձակ բանաստեղծութիւն: Ֆոլկլոր, աշուղական ստեղծագործութիւն: Գրականութեան կապը ֆոլկլորի հետ: Ֆոլկլորի մշակումը և ոգտագործումը գրողների կողմից (Ս. Աբովյան, Աղայան, Թումանյան, Իսահակյան և այլն):

Խորհրդային ֆոլկլորը և խորհրդային աշուղական ստեղծագործութիւնը:

Միատեմատիկ կերպով կրկնել գրականութեան տեսութիւններից 5 և 6 դասարաններում անցած դիտելիքները՝ համապատասխան գեղարվեստական յերկերի ուսումնասիրութեան կապակցութեամբ:

ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ներկա ծրագրում գրական ընթերցանութեան համար առաջադրվող գեղարվեստական յերկերի ցանկն զգալի փոփոխութեան է յենթարկվել 1937/38 ուսումնական տարվա ծրագրի համեմատութեամբ: Այդ փոփոխութեան համաձայն կազմվել են գրականութեան նոր քրեստոմատիաները:

Ընթերցանութեան նյութերի ցանկում նշվում է նաև թե վոր գրողների կենսագրութիւններն են ուսումնասիրվելու տվյալ դասարանում:

5-ՐԴ Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն

1. Հակօք Հակօքյան. — Աշխատանքի յերգը, Մեկ ել, մեկ ել, Մայիսմեկյան յերգ, Լուսաբացին, Աշխատանքի ելեգիաներից, Ստեփան Շահումյանին, Բագու, Զորագետնում:

2. Արագի. — Սեվ կարեւոր, Խորհրդային առավոտը, Լուսերը:

3. Սեփեմ Զօրյան. — «Մի կյանքի պատմութիւն» (հատվածներ) ա. Մեր տունը, բ. Վրեժխնդրութիւն, գ. Ահա վոր գիշեր և անծանոթ տեղեր:

4. Նաիրի Զօրյան. — Սաքո Միկինյան, Բուքը, ժարդը, մեքենան:

5. Ղազարոս Աղայան. — Սերմնացան, Ճախարակ, Հատվածներ «Յերկու քույր» վեպից՝ ա. Արզումանի և ճաղարանց տղերքի կոնվը, բ. Արզումանի մայրը, գ. Վարդանն ու ճաղարանց Թաթոսը:

6. Հովնաթնես Թումանյան. — Հին որհնութիւն, Գութանի յերգը, Թագավորն ու չարչին, Վոսիկ քաղաքը, Քաջ Նաղարը:

7. Արաբեկ Խնկոյան. — Բարեսիրտ աղվեսը, Փայտահատն ու մահը, Գայլն ու կատուն, Ժանտախտ, Գայլն ու գառը:

8. Ալ. Պուսկիև. — Կովկաս, Հուշարձան, Կալանավորը, Չաղալիկին, Աքսորյալ գեղաբերիտներին, Հեքիաթ վոսիկ աքսորիկի մասին, Բուքը (հատված «Կապիտանի աղջիկը» վեպից):

9. Մաքսիմ Գորկի. — Հատվածներ «Ծառայութեան մեջ» ինքնակենսագրական վեպից՝ Կոշկեղենի մագաղիսում, Վոլգայի վրա «Դորբի» շոգենավում, Գրքերից վախեցողների շրջանում:

10. Սուլեյման Ստալսկի.— Մտորումներ հայրենիքի մասին, Լեռների յերկրի աղջիկներին, Վորդուս:

11. Ն. Ուստովսկի.— Պավել Կորչագինի քաջագործությունները (հատված «Ինչպես եր կոփվում պողպատը» վեպից), հատվածներ «Փոթորկած իններ» վեպից. ա. Փոքրիկ Մոյշեն և իր մորաքույր Սառան, բ. Այն մասին, թե ինչպես Վասիլյոկը փրկեց Անդրեյին. գ. Գնդապետ Մոգիլնիցկու նամակը և նրա պատասխանը, դ. «Պատի կռվենք մինչև վերջին շունչը»:

12. Վիկտոր Հյուգո.— Բարիկադներում, Բարիկադների վրա, Սոդրեյան անտառը (հատված «93»-ից):

Գրականության քրեստոմատիում տրված նյութերի ծավալով 5-րդ դասարանում անցնել հետևյալ գրողների կենսագրությունները.

Մաքսիմ Գորկի, Հակոբ Հակոբյան, Արաղի, Դ. Աղայան Հ. Թումանյան և Ալ. Պռլշին:

6-ՐԴ Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն

1. Խաչատուր Աբովյան.— Ես գրքի ձամբի խրատը, Հացա-կեր փեղը, «Վերք Հայաստանի»-ից՝ ա. Ձմեռ, բ. Ձանդի:

2. Պետր Պոպով.— «Հացի խնդիր» վեպից հատվածներ՝ ա. Միկիտան Սաքոն, բ. Յասսովուլ, «Հունոն» վեպից հատվածներ՝ ա. Վեճ Հունոյի մասին քաղաքի հրապարակում: բ. Անծանոթ ուղեկիցը՝ Նադո անունով, գ. Յես են մարդու քնուկ տղեն եմ, դ. Քարափին թիկնած մարդը, վորը մենախոսում եր, յե. Նազոյի մենախոսությունը:

3. Ղազարոս Աղայան.— Տոբք Անգեղ, Քյորոզլի (հատվածներ):

4. Մուրացյան.— «Առաքյալը» (հատվածներ)՝ ա. Դիրիջան, բ. Զիբուխլուն, գ. Տիրացու Մոսինի դպրոցը:

5. Վրթանես Փափազյան.— Արտը, Հողի աշխատավորը:

6. Հովհ. Հովհաննիսյան.— Ահա քեզ ձեռս, Աշուղ, Մնաք բարով, Սարն ի վեր, Արագյաղ բարձր սարին, Ժայռը, Հատիկ:

7. Ալեքսանդր Ծատուրյան.— Դիր, Թուր, այ իմ յերգ, Ձմեռային գիշեր, «Գրչի հանաքներ»-ից՝ ա. Փրկության ուղի, բ. Հայ հեղինակի կտակը, Նոր սերունդ, Սերմնացան, Բանվորուհու որորը:

8. Հովհ. Թումանյան.— Իմ հայրենիքը տեսիլ ես, ասա, Սա-

սանցի Դավիթ, Հառաչանք, Անիծած հարսը, Նվեր Վրաստանի բանաստեղծներին:

9. Հակոբ Հակոբյան.— Ամբոխն իմ աշխարհքը, Յես այն եմ սիրում, Մեռան չկորան, Ձմեռային պալատ, Վոլխովսուրոյ:

10. Շուշանիկ Կուրդիկյան.— Բանվորները, Հանգստեք ջահեք, Գուլթանի յերգը:

11. Արաղի.— Բարեկտնի աշտարակը, Հագար գլխանի:

12. Ս. Զորյան.— Գրադարանի աղջիկը (կրճատ):

13. Սիրառ.— Ջրանցքը կխոսի:

14. Ն. Ա. Նեկրասով.— Հայրենիք, Ելեգիա, Աղքատ ծերուկի յերգը, Զինձված արտը, Նոր տարի, Մայրը:

15. Տառա Շեվչենկո.— Կտակ, Որոր, Ինչու յեմ յես տկար:

16. Իլյա ձավնավածե.— Պոետ, Թեկուղ և մեռնեմ, Ով գեղեցիկ իմ աշխարհ, Գարուն, Ելեգիա, 1871 թ. 23-ն մայիսի, Նիկոլա Գաստաշաբեկի:

17. Սաբիր.— Բեյնեթիլեյ, Հողի մշակը, Ծեր պարտիզանը, Մուլլայի դարդը, Ե՛յ, ամի, Հարուստը Բագվի Փահլաներին:

18. Դմ. Ֆուրմանով.— Հատվածներ «Չապայեկ» վեպից:

19. Ռոմեն Ռոլան.— Ժան Գրիստոֆի մանկությունը:

Գրականության քրեստոմատիում տրված նյութի ծավալով 6-րդ դասարանում անցնել հետևյալ գրողների կենսագրությունները. Խ. Աբովյան, Պ. Պոպովյան, Հ. Թումանյան, Հ. Հակոբյան, Արաղի, Նեկրասով, Տ. Շեվչենկո, Դմ. Ֆուրմանով:

7-ՐԴ Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն

1. Մ. Նալբանդյան.— Յերգ աղատության, Հովնաթանյանց (հատված «Մեռելահարցուկ» վեպից):

2. Հակոբ Պառնյան.— Մեծապատիվ մուրացիկաններ (հատվածներ), Կամիթներ (հատվածներ), Հարուստ ըլալու միջոցները:

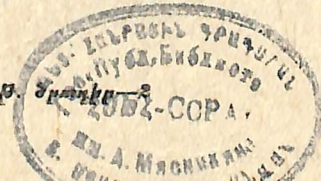
3. Գաբրիել Սունդուկյան.— Պեպո (կրճատ):

4. Շիրվանզադե.— Հրդեհ նավթագործարանում:

5. Հովհաննես Թումանյան.— Անուշ, Քառյակներ, Արեգը սև աշխարհում (հատված «Հագարան բլրուկից»):

Նառ-դու.— Նեղ որերից մեկը, Հողուն վրա հասավ:

7. Ավետիս Խառնակյան.— Ալագյաղի մանիկներից, Նորից յեհան գարնան անուշ որերը, Անհուն վրեժի և ատելության, Ախ, մեր ուրաք, Աղատության զանգ, Սառա Մհեր (հատված):

8. Վառան Տերյան.— Արևածագ, Վերադարձ, Ստեփան Շահումյանին, Շշուկ ու շրջյուն, Լուսաբացին նա բարձրացավ կախադան, Բեդ եմ յերգում, Հարյավ հավետ, Յեկավ յերկաթ քայլով, Յեկ, դեմոկրատիա, Զարկեցեք անդուր, Մեր թշնամին բերում ե տանկեր, Արեգակը հուր:

9. Գեղեմիկ Դեմիրճյան.— Ռաշիդ (հատվածներ):

10. Նայիրի Զարյան.— Ստալին, Ռուշանի քարափը (հատվածներ):

11. Գեղամ Սարյան.— Բալլադ՝ Խորհրդային Հայաստանի մասին, Տարեդարձի յերգ, Արվարո:

12. Շաքո Ռուսթամիլի.— Վագրենավոր (հատվածներ):

13. Միխայիլ Լեռնացի.— Մծիրի (հատվածներ), Պուշկինի մահը:

14. Մաքսիմ Գորկի.— Մրրկահավի յերգը, Բաղեյի յերգը, Դանկոյի սիրտը, Մայրը (հատվածներ):

15. Վլադիմիր Մայակովսկի.— 1917 թ. ապրիլին, բանաստեղծություն Խորհրդային պատվորտի մասին:

16. Միխայիլ Շոլոխով.— Նազուկնով (հատված «Հերկած խուլան»-ից):

17. Համիլ Բարբյուս.— Կրակ (հատված):

18. Ժողովրդական բանաստեղծություն.— Սասունցի Դավիթ (կրճատ), Աշխատանքի յերգեր, Առածներ, Ասացվածքներ, Հանրուկներ, Անմահության խնձոր, Լենինի յերգը, Գուրդ հայրական, Ստալին, Գուր Ստալինյան շեն աշխարհի, Լենին հական:

«Գրականության քրեատմատիա»-յում տրված նյութերի ծավալով 7-րդ դասարանում անցնել հետեվյալ գրողների կենսագրությունները. Մ. Նալբանդյան, Հ. Պարոնյան, Շիրվանզադե, Հ. Թումանյան, Ա. Իսահակյան, Գ. Դեմիրճյան, Մ. Գորկի, Վ. Մայակովսկի:

ԱՆԳԻՐ ԱՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Աշակերտների խոսքի հարստացման և լավագույն գրական նմուշները հիշելու նպատակով, աշակերտներն ամեն մի դասա՝ բանում պետք է անգիր սովորեն վորոշ քանակությամբ բանաստեղծություններ և ամբողջական արձակ հատվածներ:

Ստորև տրվում է ընտիր ստեղծագործությունների ցանկ

ըստ դասարանների, վորով պետք է ղեկավարվեն դասատուները: Նշված արձակ գործերից և պոեմներից կտորների ընտրությունը թողնվում է ուսուցիչների հայեցողությանը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Բանաստեղծություններ

Հակոբ Հակարյան.— «Աշխատանքի յերգը», «Մեկ ել, մեկ ել», «Մայրամեկյան յերգ», «Ստեփան Շահումյանին»:

Նայիրի Զարյան.— «Մաքո Միկինյան» (կրճատ):

Հովհաննես Թումանյան.— «Հին որհնություն», «Գուրթանի յերգը», «Թագավորն ու չարչին» (կրճատ):

Սուլեյման Սալսկի.— «Մտորումներ հայրենիքի մասին», «Լեռների յերկրի աղջիկներին»:

Ա. Ս. Պուշկին.— «Կովկաս», «Կալանավորը», «Չաղաղակներ», «Հուշարձան»:

Վիկտոր Հյուգո.— «Բարեկաղնություն»:

2. Առակներ

Աթաբեկ Խնկոյան.— «Բարեսիրտ աղվեսը», «Գայլն ու կատուն», «Ժանտախտ»:

3. Արձակ

Հովհաննես Թումանյան.— Հատվածներ «Բաջ Նաղարը» և «Վոսկի քաղաքը» հեքիաթներից:

Ն. Ուսումսկի.— «Պիտի կուկնք մինչև վերջին շունչը» (կրճատ):

6-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Բանաստեղծություններ և պոեմներ

Խ. Աբովյան.— «Ես գրքի ճամբի խրատը»:

Ղ. Աղայան.— «Տորք անգեղ» (կրճատ):

Հովհ. Հովհաննիսյան.— «Ահա քեզ ձեռքս», «Մնաք բարով» «Սարն ի վեր», «Ժայռը», «Հատիկ»:

Ալ. Մառուրյան.— «Գիր», «Զմեռային գիշեր», «Սերմնացան», «Բանվորուհու որսը»:

Հովն. Թումանյան.—«Մասունցի Դավիթ» (կրճատ), «Հառա-
չանք» (կրճատ), «Նվեր Վրաստանի բանաստեղծներին»:

Հակ. Հակոբյան.—«Ամբոխն իմ աշխարհը», «Յեռ այն եմ
սիրում», «Մեռան չկորան»:

Շուշանիկ Կուրդիմյան.—«Բանվորները», «Հանգցրեք ջահերը»:

Ն. Ա. Նեկրասով.—«Ելեգիա», «Աղքատ ծերուկի յերգը»:

Տառա Շեվչենկո.—«Կտակ», «Որորը»:

Իլյա ձավնավաձե.—«Թեկուղ և մեռնեմ», «Ով գեղեցիկ իմ
աշխարհ», «Դարուն»:

Սաբիր.—«Բեյհեմիել», «Ծեր Պարտիզանը»:

2. Արձակ.

Պ. Պոռչյան.—«Նազոյի մենախոսությունը» (կրճատ):

Վ. Բ. Փափազյան.—«Արար» (կրճատ):

Դմ. Ֆուրմանով.—«Չապայեմ» վեպից կտորներ:

Ռամեն Ռոյան.—«Ժան Բրիստոֆի մանկությունից» կտոր-
ներ:

7-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

1. Բանաստեղծություններ յեվ պոեմներ

Մ. Նալբանդյան.—«Յերգ Աղատության»:

Ավ. Խառնակյան.—«Անհուն վրեժի և ատելության», «Մոր
սիրտը», «Աղատության զանգը», «Սասմա Մհեր» (կրճատ):

Վ. Տերյան.—«Արևածագ», «Վերագարձ», «Մտեփան Շա-
հումյանին»:

Նալիրի Զարյան.—«Ստալին»:

Դ. Սարյան.—«Տարեդարձի յերգը», «Ալվարո»:

Շաքա Ռուսթավելի.—«Ավթանդիլի կտակը»:

Մ. Լեւոնսով.—«Մծիրի» (կրճատ):

Վլ. Մայակովսկի.—«Բանաստեղծություն խորհրդային պա-
պորտի մասին»:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՍՏԵՂԾԱԴՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ

«Լենինի յերգը», «Լենին հսկան»:

Առուղ Ասխադյ.—«Գութգ հայրական, Ստալին»:

2. Ա. ր ձ ա կ

Դ. Գորկի.—«Բազեյի յերգը», «Մրրկահավի յերգը»:

Դ. Սունդուկյան.—«Պեպո»-ի հատվածներից:

Նադ-դու.—«Նեղ որբից մեկը»:

ԱՐՏԱԴԱՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԳԵՐԻ ՈՐԻՆԱԿԵԼԻ ՑՈՒՑԱԿ

5-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

Հակոբ Հակոբյան

Ս. Զարյան

Ղազարուս Աղայան

Հովն. Թումանյան

Ա. Խնկոյան

Վ. Միրզայան

Լ. Տալսոյ

Գեղամով

Մ. Գորկի

Մարկ—Տվեն

Ժյուլ Վերն

Դ. Ֆուրմանով

«Անտիբ բանաստեղծություններ».

«Մի կյանքի պատմություն»

1-ին մաս

«Հեքիաթներ»

«Հեքիաթներ և պատմվածքներ»

«Յերկերի»-ից ուսուցչի հանձ-
նարարությամբ առանձին գըր-
վածքներ.

«Հավաքի վորսը»

«Պոլիկուշկա»

«Որլումովի յերազը»

«Պատմվածքներ»

«Թոմ Սոյերի արկածները»

«80 հազար կիլոմետր ջրի տակ»

«Չապայեմ» (մանկերատ)

6-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

Պ. Պոռչյան

Ղ. Աղայան

Մուրացյան

Ալ. Մասուրյան

Հ. Թումանյան

Արազի

Դ. Սարյան

Ս. Վախուցի

Ա. Պալեկին

«Հունոն», «Ցեցեր»

«Յերկու քույր»

«Նոյի ագռավը»

«Բանաստեղծություններ»

«Յերկեր»

«Արձակ պոեմներ»

«Միջոց»

«Ռազմի յերգեր»

«Կապիտանի աղջիկը», «Դուր-
բովսկի»

Ի. Տուրգենևի
Լ. Տոլստոյ
Մ. Գորկի
Սերաֆիմովիչ
Ոստովսկի
Ի. Ճավնապաճե
Լորդկիպանիձե

Շիլլեր
Բաբայան
Ա. Դոդե

«Վորսորդի հիշատակարանը»
«Հաջի Մուրադ»
«Մայրը»
«Յերկաթե հեղեղ»
«Խնչպես եր կոփվումս պողպատը»
«Բանաստեղծություններ»
«Կորչի յեզիպտացորենի հան-
րապետությունը»
«Վիլհելմ Տեյլ»
«Կրակը»
«Տարասկոնցի Տարտարները»

ԴՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Պ. Պուշյան
Հ. Թումանյան
Նաբ-Դոս
Հ. Պարոնյան
Գ. Սուևրուկյան
Ավ. Իսահակյան

Ա. Շիրվանզադե
Դ. Դեմիրճյան
Ն. Զարյան
Շ. Ռուսթավելի
Սալսիկով Շչեդրին

Մ. Գորկի

Դ. Ֆուրմանով
Ա. Ֆադեև
Մ. Շալախով
Ա. Տոլստոյ

Վ. Շեքսպիր
Սերվանեսես
Վ. Հյուգո

«Հացի խնդիր»
«Յերկեր»
Յերկերի 1-ին հատոր
» » »
«Խաթաբալա», «Պեպո»
«Բանաստեղծություններ» և
«Սասմա Մհեր»
«Պատվի համար»
«Նեղոս», «Ռաշիդ»
«Ռուշանի քարափը», «Հացափան»
«Վազրենափորը»
«Հեքիաթներ», «Մի քաղաքի
պատմություն»
«Մանկություն», «Ծառայության
մեջ», «Իմ համալսարանները»
«Սուվություն»
«Ջախջախում»
«Հերկած խոպան»
«Հացը», «Պետրոս 1-ին»
Լենինը հայ ֆուկլորում
«Վենետիկի վաճառականը»
«Դոն Կիսո»
«93 թիվը»

Ռ. Ռալան
Ֆիլդուսի
Ժյուլ-Վերն

» »

«Ժան Բրիստոֆ»
«Ռուստամ և Ջոհրաբ»
«Գրանտ նավապետի վորդի-
ները»
«Որհնդդավոր կղզին»

Գ Ր Ա Կ Ա Ն ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

8—10-րդ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

Բ Ա Յ Ա Տ Ր Ա Գ Ի Ր

1. Դասարանացի խնդիրները

8—9—10-րդ դասարաններում, ի տարբերություն վուչ լրբով միջնակարգ դպրոցի՝ գրականությունը ուսումնասիրվում է պատմական-գրական պլանով: Գրականության դասավանդումը այդ դասարաններում նպատակ ունի՝ ծանոթացնելու աշակերտներին պատմական-գրական պրոցեսի հիմնական որինաչափություններին հետ:

Ոգտագործելով գեղարվեստական գրականության ընձեռնած մեծ հնարավորությունները, դասատու-գրականագետները պարտավոր են իրենց դասերի ժամանակ դաստիարակել աշակերտների բոլորական աշխարհայացքը:

Ընկեր Ստալինի լուրջագր բողոքի դմին տիրապետելու մասին գրականության դասատուն կարող է իրականացնել միայն այն դեպքում, յերբ նա կսովորի բողոքի կորեն մոտենալ գրականության ուսումնասիրության հարցերին և նրա դասավանդմանը դպրոցում:

Վերջին ժամանակներս, մանավանդ 1936—37 ուս. տարուց սկսած, յերբ մեր դպրոցը ամբողջ յերկրի հետ միասին լայն կերպով տոնում էր մեծ բանաստեղծ Ա. Ս. Պուշկինի հիշատակը, գրականության դասավանդման մեջ ունենք անկասկածելի հաջողություններ. արտահայտիչ ընթերցումը և բերանացի սերտումը լայն տարածված յերևույթ դարձան, ավելի խորը և մանրակրկիտ կերպով են անցկացվում յերկրի բովանդակության վերլուծումը: Ավելի պատրաստված ուսուցիչները տարեց-տարի ավելի լավ և

հետաքրքիր կերպով են տանում աշակերտների ինքնուրույն ստեղծագործական աշխատանքը:

Շատ դասատուներ արդեն կոնկրետ կերպով են դնում աշակերտների կոմունիստական դաստիարակության խնդիրները գեղարվեստական գրականության միջոցներով իրականացնելը և լավ արդյունքների յեն հասնում:

Սակայն մինչև այժմ ել դեռ գրականության դասերի միջոցին բողոքական աշխարհայացքի դաստիարակության արդելք և հանգիստում վուլգար սոցիոլոգիզմը, համանման պատմության դասավանդման ընագավառում հայտնաբերված այն թերություններին, վորոնք դատապարտված են ինՍՏԻԹուտի Ժողկոմխորհի և Համ Կ (բ) Կ կենտկոմի կողմից՝ 1934 թ. մայիսի 16-ի՝ «Բագաքացիական պատմության դասավանդման մասին ինՍՏԻԹուտի դպրոցներում» վորոշման մեջ: Վուլգար սոցիոլոգիզմը գրողների ստեղծագործության շարադրման մեջ խեղաթյուրել և խեղաթյուրում է պատմական հեռանկարը, նա խեղաթյուրում է գրողների պատմական նշանակությունը: Այսպես, որինակ վուլգար սոցիոլոգիզմի լույսի տակ այնպիսի գրողներ, ինչպես Պուշկինը և Լերմոնտովը ներկայացվում էին միայն վորպես աղնվական գրողներ, նրանց համաթողովրդական նշանակությունը սքողվում էր: Ստացվում էր գրական ստեղծագործության անմիտ ընախոսում (трактовка), վորպես դարաշրջանի եկոնոմիկայի ինչ վոր վերացական «բողոք», գրողի և նրա ստեղծած հերոսների կենդանի դեմքը մահացվում էր և նույնպես վերածվում վերացական սխեմայի: Դրանով իսկ գրականության դասավանդման նշանակությունը վոչնչացվում էր:

Դասատուներից վոմանք ընկնում են այլ ծայրահեղություն մեջ, սահմանափակվելով գրողի գեղարվեստական միջոցների, գեղարվեստական վարպետության ձևական ուսումնասիրություն:

Այդ պարզամոլությունը (упрошенчество) հակասում է այն պահանջներին, վորոնց պետք է բավարարի գրականության դասավանդումը մեր խորհրդային դպրոցում:

Իսկ այդ պահանջները բղխում են գեղարվեստական գրականության Լենինյան—Ստալինյան ըմբռնումից և անցյալի կուլտուրական ժառանգության վերաբերյալ Լենինյան—Ստալինյան ուսմունքից: Վ. Ի. Լենինի ուսմունքը՝ պրոլետարական կուլտուրայի մասին, տեսություն և պրակտիկայի միասնություն

մասին՝ նրանց զարգացման մեջ, գրականության մասին, վորպես համապարփաբարական դործի մի «մասը» (Վ. Ի. Լենին, «Կուսակցական կազմակերպությունը և կուսակցական գրականությունը», հատոր 8-րդ, հրատ. 3-րդ, էջ 386—390), կուլտուրական ժառանգություն քննադատական յուրացման մասին՝ պետք է խնդիրն վորոշի գրականության դասավանդման ամբողջ ուղղությունը:

Գեղարվեստական գրականությունը պետք է դիտվի վորպես իմացություն, իրականություն բացատրման ու գնահատման սպեցիֆիկ ձև: Չի կարելի հասկանալ թեմատիկան, դեմքերն ու գործող անձերը և գեղարվեստական միջոցները պատմական պրոցեսից դուրս, դասակարգային պայքարի պատմությունից դուրս:

Հենց գրականության այդպիսի ըմբռնումը նպաստում է այն բանին, վորպեսզի զպրոցական դասավանդման մեջ բավականաչափ առաջ մղվեն գեղարվեստական յերկերի իմացական, հասարակական-դաստիարակչական և գեղարվեստական կողմերը:

Գրականության պատմության դպրոցական կուրսի դասավանդման մեջ պետք է կիրառվեն այն ցուցումները, վորոնք տրված են կուսակցության և կառավարության դիրեկտիվներում՝ քաղաքացիական պատմության դասագրքերը կազմողներին:

Միջնակարգ դպրոցի 8—10-րդ դասարանների աշակերտներին անհրաժեշտ է տալ՝ նրանց կողմից ուսումնասիրվող հեղինակների աշխատությունների կապակցությամբ, գրականության զարգացման կարևորագույն փաստերի կենդանի շարադրումը պարզելով ծրագրում մտցրած գրողների կյանքի և ստեղծագործության ուղին, ցույց տալով նրանց կատարած դերն իրենց ժողովրդների ազգային կուլտուրայի ձևավորման, զարգացման և իրենց ժողովրդի ազատագրական շարժման մեջ:

Այն գեպքերում, յերբ դա թույլ է տալիս ծրագրի նյութը, անհրաժեշտ է վորոշել հայ գրականության կապը ուսական և յեվրոպական գրականության հետ, ցույց տալ ուս. և յեվրոպական գրականության աղբյուրությունը մի գրականության զարգացման վրա (Թումանյան—Պուշկին—Նեկրասով, Սուլդուկյան—Ռաբրովսկի, Պարոնյան—Մոլիեռ և այլն):

10-րդ դասարանում, ուսումնասիրելով խորհրդային գրականությունը, անհրաժեշտ է մատնացուցց աճել այն, վոր զարգացման փարական տեսակետից նա հանդիսանում է ամենաառաջավոր

գրականությունը, վորը մարտի յե կոչում ամբողջ աշխարհի ճնշված ժողովրդներին՝ ընդդեմ մարդը—մարդու միջոցով ամեն տեսակ շահագործման, վոր նա հակայական նշանակություն ունի պրոլետարական և հեղափոխական-դեմոկրատական գրականության զարգացման համար կապիտալիզմի յերկրներում:

Ցույց տալ խորհրդային գրականության հակայական սկզբունքային հատկանշական կողմը և բարոյական-քաղաքական բարձրությունը, սովորեցնել աշակերտներին ջնկելու—հասկանալու գրականության զարգացման հիմնական ետապները՝ առանց պարզամտության (упрощенчество), առանց սխեմատիզմի—ահա այս է միջնակարգ դպրոցի 8—10-րդ դասարանների դասընթացի պատմական-գրական խնդիրները:

II. Պրական յերկերի վերլուծությունը

5, 6 և 7-րդ դասարաններին խնդրը՝ հասնել գեղարվեստական յերկի բովանդակության խորը, լրջմիտ ըմբռնմանը—պետք է զբաղվի նաև 8—9 և 10-րդ դասարանների գրականության դասատվի մեծ ուշադրությունը: Պետք է լավ ընթերցող դաստիարակել, վոր կարողանա վոչ միայն ըմբռնել յերկի ֆաբուլան, այլ և հասկանա նրա մանրամասնությունները, կարողանա ստեղծագործական կարողությամբ վերարտադրել հեղինակի կողմից նկարագրված դեպքերը, գործող անձերին, հասկանա նրանց փոխհարաբերությունները, յերկի գաղափարական կողմը:

Գրվածքի (կամ նրա առանձին հատվածների) ընթերցումը դասարանում չափազանց կարևոր է:

Ընթերցումը կարող է ուղեկցվել ուսուցչի մեկնաբանություններով, լուսաբանություններով: Այդ մեկնաբանությունները կարող են բազմազան բնույթ ունենալ: Նրանց նպատակն է՝ բացատրել տեքստի անհասկանալի տեղերը, աշակերտներին ուշադրությունը դարձնել գրվածքի կարևոր մանրամասնությունների, գրողի վոճի առանձնահատկության վրա:

Դասարանում մեծ գրվածքներ կարդալու հնարավորություն և կարիք չկա: Ուստի կարևոր է դաստիարակել նաև տանը ընթերցելու կուլտուրան: Դասատվի տված հարցերի պատասխանները, գրվածքի առանձին եպիզոդների վերապատմումը ցույց կտան դասատվին, թե ինչ չափով ու խորությամբ է յուրացված տեքստը աշակերտների կողմից:

Վերլուծման հետևյալ ետապն է՝ աշակերտների հիշողու-

թիւան մեջ վերականգնել յերկիր ամենակարեւոր մոմենտները, ամբաստանել դրանք, վերոշել թեմատիկան և յերկիր հիմնական պրոբլեմները:

Դասարանային աշխատանքի մեջ հիմնականը, ամենաեյակաւնը՝ դա գործող անձանց վերլուծումն է: Այդ աշխատանքը պահանջում է տեքստի լավ յուրացումը, նյութը ընտրելու, այն սխալ տեմի յենթարկելու, ընդհանրացնելու, դատելու կարողութիւնը:

Վերլուծման ժամանակ պարզվում է ամենաբարձրագոյն գործող անձանց ելութիւնը, նրանց փոխարարներութիւնները, գրվածքի կոմպոզիցիան, գրողի վոճի առանձնահատկութիւնները: Աշակերտները պետք է իրենց համար պարզեն հեղինակի տեսակետը, նրա սոցիալ-քաղաքական, գաղափարական-փիլիսոփայական և եսթետիկական հայացքները:

Այս բոլոր ասածները վերլուծման սխեմա չի հանդիսանում. այստեղ նշվում է միայն այն, ինչ վոր պետք է հասկանալ յերկիր վերլուծման տակ: Աշխատանքի ընթացքը և մեթոդները կարող են լինել տարբեր:

Վորոշ գեպքերում յերկիր վերլուծութիւնը նպատակահարմար է սկսել նրա թեման և կոնկրետ պրոբլեմները վորոշելով, այլ գեպքերում՝ ավելի լավ է սկսել պերսոնաժների վերլուծումով և անալիզը վերջացնել յերկիր թեման և գաղափարները վորոշելով:

Վերլուծման մեթոդները վորոշվում են նաև գրվածքի ժանրային առանձնահատկութիւնը:

Դրամատիկական յերկիր վերլուծութիւնը տարբերվելու յեկալիկական յերկիր վերլուծութիւնից: Դրամատիկական յերկիր մեջ կա հատուկ կոմպոզիցիա, գործող անձանց հատուկ նկարագիր (համարյա ամբողջովին բացակայում են հեղինակային բնութագրերը): Հերոսների լեզվի հատուկ նշանակութիւնը, պեյզաժի հատուկ դերը: Այսպիսով ընթերցումը, վերապատմումը, բնութագրումն այս գեպքում պահանջում է աշխատանքի սպեցիֆիկ պրոյեմներ:

Յուրահատուկ է նաև լիբրիկական ստեղծագործութիւնների վերլուծութիւնը: Հուզականութիւնը, յուրաքանչյուր բառի առաւելագոյն արտահայտչութիւնը, ռիթմի, հանգի առկայութիւնը, կերպարխարակտերի յուրահատուկ ցուցադրումը, բանաստեղծի աշխարհադպրոցում—այս ամենը պահանջում է աշխատանքի իր մեթոդները. յեթե դասարանում հարկավոր է վիպական գրվածքներից

հատվածներ կարգալ, ապա վոտանավորները ընթերցումը ժխանգամայն անհրաժեշտ է. բանաստեղծական գրվածքների վոճի անալիզը հատկապես պետք է լինի նուրը և խնամքով:

Սակայն 8—10-րդ դասարաններում ուսումնասիրվող յերկերի բավականաչափ խորը իմաստավորումը անհնարին է նրանց մեկուսացված ուսումնասիրման գեպքում: Անհրաժեշտ է ամենահիմնական գծերով գիտենալ ուսումնասիրվող գրողի կյանքի և ստեղծագործութիւնի ուղին: Դրողի փոխարարներութիւնը իր ժամանակակիցների հետ, ուսական և ոտարներըյա գրողների ազդեցութիւնը նրա ստեղծագործութիւնի վրա, գրողի տեղը գրականութիւնի պատմութիւնի մեջ, նրա նշանակութիւնն իր ժամանակակիցների և մեր ժամանակների համար—այս բոլոր հարցերը պետք է լուսարանվեն, վորքան վոր դա թույլ է տալիս աշակերտների տարիքը, դարգացումը և տվյալ նյութին հատկացված ժամանակը: Դրա հետ միասին ուսուցիչը անհրաժեշտորեն պետք է հենվի աշակերտների արտադրոցական ընթերցանութիւնի վրա, նախապես առաջարկելով նրանց կարգալ գրողի այն ամենագլխավոր գրվածքները, վորոնք ավելի բնորոշ են նրա ստեղծագործական ուղու համար:

Պատմական-գրական նպատակներով շատ կարեւոր է նաև, վորպես ինքնուրույն թեմա, տալ աշակերտներին կարեւորագոյն պատմական-գրական դարաշրջանների ընդհանուր բնութագիրը:

Դրողի առանձին յերկիր և ամբողջ ստեղծագործութիւնի ուսումնասիրութիւնը կապված է աշակերտների կողմից գրականութիւնի տեսութիւնից գիտելիքներ ձեռք բերելու հետ, վորոնք գրվում են գրական յերկերի ուսումնասիրութիւնի հետ համընթաց:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

1. Ստեղծել դպրոցականի մեջ գեղարվեստական-գրական յերկիր գիտակցական ըմբռման կուլտուրա:

2. Հաղորդել նրան քննադատական գրականութիւնը հատկապես համար անհրաժեշտ հիմնական տերմինոլոգիան:

3. Պատրաստել նրան ինքնուրույն ընթերցման և գրական-գեղարվեստական յերկիր վերլուծման համար:

4. Դադափար տալ գրականութիւնի հիմնական առանձնահատկութիւնների մասին, հասկանալու նրա հասարակական ֆունկցիան:

5. Տալ պատկերացում պատմական-գրական պրոցեսի վերաբերյալ, այսինքն՝ տալ գրական յերևույթներն ընդհանրացնելու հմտություններ:

Գրան համապատասխան 8—10-րդ դասարանների աշակերտները պետք է ձեռք բերեն գրականության տեսությունից հետևյալ գիտելիքները.

1. Գրականությունը վորպես կյանքի արտացոլում: Ընդհանրացման նշանակությունը գեղարվեստական գրականության մեջ: Կերպար (образ):

2. Գեղարվեստականություն: Կենսական ճշմարտությունը վորպես գեղարվեստականության հիմք:

3. Գրականության իմացական և դաստիարակչական գերք: Գրականության ոգտագործումը մարքսիզմի կլասիկների կողմից: Գրական յերկի իդեան և թեման:

4. Մարդու պատկերումը գրականության մեջ. դիմանկար (портрет). բնութագիր: Մյուսին վորպես մարդու պատկերում գործողության մեջ („История характера“—М. Горький): Գրական յերկի կառուցվածքը (композиция): Գրողի աշխատանքը լեզվի վրա—գործող անձանց լեզուն, հեղինակի լեզուն:

5. Բառապաշար (лексика). բառի ուղղակի և փոխաբերական նշանակությունը (փոխաբերություն—тропы):

6. Ֆիգուրայի շարահյուսությունը (ինվերսիա, ելլիպսիս և այլն), աուդանություն, պաուզա:

7. Տաղաչափության հիմունքը. հիմնական տները, հանգը և հնչյունային կրկնությունները, ոիթմը, վոտանավորի հիմնական չափերը, արձակ բանաստեղծությունը:

8. Հիմնական ժանրերը. քնարերգություն, դրամա, վիպագրություն:

9. Վոճ և մեթոդ:

10. Քննադատական ոեալիզմ:

11. Սոցիալիստական ոեալիզմի բնորոշ առանձնահատկությունները:

12. Գրական պրոցես և գրական քաղաքականություն:

13. Վ. Ի. Լենինը և Ի. Վ. Ստալինը գրականության մասին:

Յուրաքանչյուր յերկի ուսումնասիրությունը պետք է վոչ միայն հարստացնի աշակերտների գիտելիքների պաշարը, բարձրացնի նրանց ընդհանուր կուլտուրան, այլև պատվաստի նրանց

մեջ կուլտուրական լեզվի, գրքի վրա աշխատելու, հեղինակելու, բանավոր զեկուցումներ անելու ունակությունները:

Աշակերտների հիշողությունը պետք է հարստացնել բերանացի սովորեցնելով նրանց ամենացայտուն գեղարվեստական յերկերը թե՛ վոտանավոր, և թե՛ արձակ:

III. Առիստոֆի սիսեմը

Նախ և առաջ դասատուն պետք է ապահովի աշակերտների ծանոթությունը գրական աշխատությունների մինիմումի հետ, վոր անհրաժեշտ է ավյալ դասարանի դասընթացի համար: Տարվա սկզբին, ավելի լավ և արձակուրդներից առաջ, ուսումնական տարվա վերջին, դասատուն ծանոթացնում է աշակերտներին առաջիկա դասընթացի, նրա խնդիրների ծավալի հետ, մատնանշում է՝ արտագպրոցական ընթերցման համար պարտադիր և լրացուցիչ գրականության ցուցակը: Տարվա ընթացքում նա պետք է հետևի աշակերտների սիստեմատիկ ընթերցման:

Գրականության դասերը կառուցվում են տարբեր կերպով, նայած նյութին և ուսումնական աշխատանքի նպատակներին:

Նյութի զգալի մասը, մանավանդ 9—10-րդ դասարաններում դասատուն շարադրում է աշակերտների համար դասախոսությամբ ձևով: Տեղեկությունները՝ դարաշրջանի, գրողի կյանքի ու ստեղծագործական ուղու, նրա սոցիալ-քաղաքական և փիլիսոփայական հայացքների մասին, գրական հայացքների մասին՝ պետք է շարադրվեն դասախոսության միջոցով: Իսկ դասախոսության մեջ վորոշ զեպքերում կարելի յե տալ և յերկի կամ նրա մի մասի վերլուծությունը, գործող անձանց բնութագրերը և այլն՝ նպատակ ունենալով վարժեցնելու աշակերտներին գրական տեքստի վրա աշխատելուն:

Դասատույի դասախոսությունը իր բովանդակությամբ, ծավալով և լեզվով պետք է համապատասխանի յուրաքանչյուր դասարանի աշակերտների գիտական մակարդակին և ունակություններին. պետք է տալ դասախոսության պլանը, ցույց տալ այն զբանցելու յեղանակները: Դրա հետ միասին մեծ տեղ պետք է բռնեն ոժանդակ-զննական պիտույքները: 8-րդ դասարանում դասախոսությունն իր բնույթով մոտ պետք է լինի պատմելու ձևին և պարզորոշ կերպով պետք է բաժանված լինի մասերի: Դաս-դասախոսությունները, նայած նյութին, կարող են լինել ավյալ թեմայի ուսումնասիրության սկզբին, միջին կամ վերջին:

Ձանազան տեսակի բնօրգանաբյուր, դառնաբեր, դասատույի ընթերցումը, պատրաստված աշակերտների ընթերցումը, բերանացի ընթերցում, ընթերցում՝ դասատույի մեկնաբանություններով — պետք է նույնպես զգալի տեղ գտնեն:

Գրական յերկի կամ նրա մի մասի վերապատմումը պետք է անցկացվի և բարձր դասարաններում, բայց ավելի բարձր խնդիրներով, քան ցածր դասարաններում: Գրվածքի դասադասումը վերաբերում է դառնաբեր, վորոնք անց են կացվում գրույցի ձևով, նախապես պատրաստված պլանով ու նյութերով, աշակերտների հաղորդման ձևով, պետք է լայն կերպով գործադրել:

Առակերտների ինքնուրույն աշխատանքը և հատուկ ուշադրություն դարձնել: Պետք է դաստիարակել ուշադիր և խոհուն կարգալու և տեքստի վրա աշխատելու ունակություններ, տվյալ թեմայի համար անհրաժեշտ մատերյալներ հավաքելու և այն ընդհանրացնելու կարողություն: Սակայն ուսուցչի ուշադրության կենտրոնը միայն գեղարվեստական գրքի վրա չպետք է լինի: Աշակերտը պարտավոր է սովորել յուրացնելու դասագրքի նյութը և ծրագրում ցույց տրված քննադատական հոգվածները:

Դասի ժամանակ ստացած նյութը պետք է յուրացվի և ամբապնդվի դասագրքի ընթերցման միջոցով: Սակայն դասատուն չպետք է միայն «հանձնարարի» դասագրքի մշակած նյութը: Դասագրքի նյութը պետք է որդանապես կապակցված լինի աշակերտի այլ աշխատանքի հետ. տեքստի վրա, պերսոնալ ընդլայնումներով, քննադատական հոգվածների վրա կատարված աշխատանքի հետ:

Դասատուի կողմից դասագրքերը կարող են ոգտագործվել և թեմայի սկզբին: Որինակ, գրողի կենսագրությունը կարող է յուրացվել դասագրքով, առանց դասատուի կողմից նախապես պատմելու, իսկ դասատուն հետագայում կարող է միայն լրացնել և ընդլայնել դասագրքից աշակերտի ստացած տեղեկությունները:

Աշակերտների տնային և դպրոցական աշխատանքը, բացի գեղարվեստական յերկի տեքստի յուրացումից, դասատուի, դասագրքի և այլ ձևաչափերի տեղեկություններից, պետք է կայանա նաև զանազան տեսակի բանավոր հաղորդումների և գրավոր աշխատանքների պատրաստման ու կատարման մեջ: Բանավոր վոր վոչ մեծ հաղորդումները և գրավոր աշխատանքները պետք

է տրվեն վոչ միայն թեմայի վերջում, վորպես ստուգողական, այլև գրական յերկի վրա կատարված աշխատանքի ժամանակ, վորպես համապատասխան ունակությունների վարժություններ:

8—10-րդ դասարաններում ինքնուրույն գրվածք աշխատանքների (շարադրությունների) գրվածքով գրականության դասատուն պետք է աշակերտներին տա հետևյալ ունակությունները. 1) տրամաբանորեն, հետևողականորեն շարադրել յուր մտքերը (կարողանալ գրել պլանով), 2) կարողանալ հիմնավորել, պատճառաբանել զարգացած մտքերը, 3) կարողանալ յեզրակացություններ և ընդհանրացումներ անել, 4) վճռական տեսակետից ճիշտ ձևակերպել իր մտքերը:

Գրավոր աշխատանքների թեմատիկան և նրանց ծավալը պետք է հետզհետե բարդանա 8-ից 10-րդ դասարան անցնելուն համընթաց:

Լավագույն ուսուցիչների վորձը ցույց է տալիս, վոր 8-րդ դասարանում գրավոր աշխատանքների ամենապատահաբար տիպերը հանդիսանում են. 1) գրվածքի բովանդակության կապակցված շարադրում, 2) մի գործող անձի կամ գործող անձանց մի խմբի, յերկի մեջ պատկերացված միջավայրի կենցաղի պարզ (նկարագրական) ընդլայնումներ:

9-րդ դասարանում հնարավոր է անցնել ընդլայնումները վերլուծելուն՝ ընդհանրացումներ անելով:

10-րդ դասարանում, շարունակելով 9-րդ դասարանի համար նշված թեմաները, անհրաժեշտ է առաջադրել աշակերտներին գրավոր շարադրություններ՝ ավելի լայն ընդլայն թեմաներով, վորոնք նկատի ունեն վոչ միայն առանձին յերկեր, այլ և գրողի ստեղծագործության ամբողջ մի ժամանակաշրջան (որինակ, «Ռոմանտիզմի ընդլայնը Մ. Գորկու ստեղծագործության սկզբընական շրջանում»): այդ դասարանում հարկավոր է տալ և բնութագրեր, վորոնք պահանջում են պերսոնալների խորացրած վերլուծություն և վորոշ ընդհանրացումներ (որինակ, «Դավիդովը վորպես կազմակերպող և դաստիարակող բոլշևիկի տիպ — ըստ Մ. Շոլոխովի «Հերկած խոպան» վեպի»):

Սկսած 9-րդ դասարանից անհրաժեշտ է առաջադրել աշակերտներին և գրական-հրապարակախոսական թեմաներ, վորոնք մեծ դաստիարակչական նշանակություն ունեն (որինակ. «Խորհրդային հայրենասիրություն» և այլն):

Տնային աշխատանքների համար հնարավոր է (հետևյալ

պայմաններին առկայութեան դեպքում. արտադրողական ընթերցանութեան սխտեմատիկ կազմակերպում, բաժնեկանաչափ քանակութեամբ տեքստերի գոյութիւնը՝ դպրոցական գրադարանում) առաջադրել շարադրութեան թեմաներ, վորոնք նկատի ունեն աշակերտների արտադրողական ընթերցանութիւնը (որին հակ. «Հ. Հակոբյանի ստեղծագործական ուղին», «Ռոմանտիզմը և ռեալիզմը Մ. Գորկու ստեղծագործութեան մեջ» և այլն):

Աշակերտներին հնարավոր է սովորեցնել գրելու շարադրութեան, միայն այն դեպքում, յերբ 8—10-րդ դասարաններում տարվա ընթացքում տրվեն բավականաչափ գրավոր աշխատանքներ: Լավագույն ուսուցիչների փորձը հետևյալ կերպ է վորոշում գրավոր աշխատանքների քանակը. 8-րդ դասարանում՝ վոչ պակաս քան 5 դասարանային և 3 տնային շարադրութեան. տնային շարադրութեաններն այդ դասարանում տրվում են յերկրորդ կիսամյակում, առաջին կիսամյակում անց են կացվում դասարանային—վարժողական և ստեղծողական շարադրութեաններ. 9-րդ դասարանում վոչ պակաս 4 դասարանային և 4 տնային շարադրութեան, 10-րդ դասարանում՝ 6 դասարանային և 2 տնային շարադրութեան. տնային շարադրութեանները տրվում են առաջին կիսամյակում, վորովհետև յերկրորդ կիսամյակում աշակերտները զբաղված են գլխավորապես ավարտական քննութեաններին նախապատրաստվելով:

Դասաւորանային շարադրութեաններին համար դպրացի վաշխութեանը պէտք է սահմանի յերկուստեք ժամ միասնաբար:

Դասատուն պետք է աշակերտների աշխատանքի ամենորոյս հաջիւստում կատարի, գնահատելով նրանց գիտելիքները և հրմտութիւնը՝ դասընթացի բոլոր հատվածների հիման վրա: Թեման վերջացնելուց հետո պետք է կրկնել նրա ամենակական մոմենտները և նույնպես հաշիւ առնել, թե վորչափով այդ թեման յուրացված է աշակերտների կողմից:

Տարվա վերջին կրկնվում են դասընթացի ամենաբարդ բաժինները: Տարին վերջանում է ստեղծողական քննութեաններով՝ գրավոր և բանավոր:

Դպրոցական աշխատանքներին ռժանդակելու նպատակով պետք է ծավալվեն նաև արտադրողական աշխատանքները: Դասատուն անպայման պետք է կազմակերպի գրական խմբակ, վորի պարապմունքների ժամանակ աշակերտներն ստանում են՝ ծրագրով նախատեսանված լրացուցիչ գիտելիքներ և ունակութեան-

ներ: Խմբակը կարող է խթանել նաև աշակերտների անձնական ստեղծագործութեանը:

Դպրոցը 10-րդ դասարանի այնպիսի շրջանավարտներ պետք է տա, վորոնք բավականաչափ գեղարվեստական գրականութեան են կարգացել, գիտեն գրականութեան պատմութեան հիմնական փաստերը և տիրապետում են ճիշտ գրական լեզվին:

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Ց-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Ժողովրդական բանակցութեան (2 ժամ)

Դադափար գեղարվեստական գրականութեան և նրա սպեցիֆիկայի մասին: Դադափար եպոսի մասին: Ժողովրդական բանահյուսութեանը (Ֆոկլորը) վորպես մասսայական ժողովրդական գեղարվեստական ստեղծագործութեան: Ֆոկլորի առանձնահատկութեանը գրավոր, գեղարվեստական գրականութեան համեմատութեամբ: Ժողովրդական բանավոր ստեղծագործութեան բազմազանութեանը, թեմատիկան, սյուժեները, ժանրերը: Վ. Ի. Լենինը ժողովրդական բանահյուսութեան մեջ՝ «Ժողովրդի իդէների և ակնկալումների» արտահայտութեանների մասին: Ֆոկլորը՝ ձևով ազգային բովանդակութեամբ՝ սոցիալիստական կուլտուրայի ստալինյան տեսութեան լույսի տակ:

Մ. Գորկին—մարդկութեան աշխատանքային գործունեութեան հետ ֆոկլորի ունեցած, կապի, ժողովրդական բանավոր ստեղծագործութեան իդեական խորութեան և գեղարվեստական կատարելութեան մասին: Ֆոկլորի, ժողովրդական եպոսի ազդեցութեանը գրավոր գեղարվեստական գրականութեան վրա: Ֆոկլորի հասարակական—պատմական իմացական նշանակութեանը. «չի կարելի գիտենալ աշխատավոր ժողովրդի բուն պատմութեանն առանց գիտենալու ժողովրդական բանավոր ստեղծագործութեանը». «Ֆոկլորն ամենահին ժամանակներից անբաժան և յուրահատուկ կերպով հետևում է պատմութեանը» (Մ. Գորկի):

II. Համառոտ ակնարկ հին Երջանի հայ գրականութեան պատմութեան վրա (3 ժամ)

Հայաստանի քաղաքական վիճակը 5-րդ դասարանում: Գրեքի գյուղը 5-րդ դարում և գրա հասարակական-կուլտուրական

պրոգրեսիվ նշանակութիւնը. հայերն գրականութեան ստեղծ-
վելը: Սկզբնական շրջանում պատմագրութեան ուժեղ զարգացումը
և նրա խոշոր ներկայացուցիչները (Փափստոս, Խորենացի և ու-
րիշները): Աշխարհիկ գեղարվեստական գրականութեան նկատ-
մամբ հայ յեկեղեցականութեան ժխտական վերաբերմունքը և
գրա պատճառները: Բանավոր ձևով ստեղծագործված ժողովրդ-
գական հին եպոսի մնացորդները հատկապես Խորենացու պատ-
մութեան մեջ (Տորք Անգեղի, Վահագնի, Արտավազդի մասին
և այլն): Յեկեղեցական-կրոնական բանաստեղծութիւնը: Նարե-
կացի Բանաստեղծութեան աշխարհականացման տարրերը Նարե-
կացու «Տաղերի» մեջ: Բանաստեղծութիւնը Նարեկացուց հետո
մինչև 13-րդ դարը:

III. Հայ ժողովրդական եպոսը. «Մասնա ծուր» (2 ժամ)

«Մասնա ծուր» հայ ժողովրդական եպոսի ստեղծման ժա-
մանակաշրջանը: Եպոսի ժանրային առանձնահատկութիւնները.
«Մասնա ծուր»-ի վարյանները և առանձին ամբողջական ճյու-
ղերը: Արաբական բռնակալութեան տիրապետութեան և առհա-
սարակ ոտար նվաճողների և կեղեքողների դեմ հայ ժողովրդի
մղած հերոսական պայքարի արտացոլումը «Մասնա ծուր»-ի մեջ:
Դավթի ճյուղը: Դավթի, վորպես աշխատավոր ժողովրդի հերո-
սականութեան մարմնավորող: Մսրա Մելիքը, վորպես բռնակալ և
կեղեքիչ. «Մասունցի Դավթ» հատվածի գեղարվեստական կա-
տարելիութիւնը և ամբողջականութիւնը: Դավթի բնավորու-
թեան գծերը: «Մասնա ծուր»-ի զանազան մասերի մշակումները
մեր նոր գրականութեան մեջ (Թումանյան, Ավետիք Իսահա-
կյան և ուրիշները):

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

«Մասունցի Դավթ» (Մոկաց վարյան)

IV. 13—18-րդ դարերի հայ առևտրիկ գրականութիւնը

1. Առտկներ, նովկներ և անեկոսներ (2 ժամ): 13-րդ դարից
սկսած գրականութեան լեզվի և բովանդակութեան աշխարհա-
նացման հասարակական-պատմական պատճառները: Հայ աշխատա-
վորութեան դեմոկրատիայի ուժեղանալն ոտար և տեղական ֆեոդալ

կեղեքիչների դեմ մղած պայքարում: Աշխարհիկ գրականութեան
հիմնական ժանրերն այդ շրջանում՝ առակներ, նովկներ և լիրի-
կական բանաստեղծութիւններ:

Ժողովրդական և թարգմանական առակներից ժողովածու-
ներ կազմելը:

1. Վարդան Այգեկցի (3 ժամ) (XII—XIII դ.): Կենսագրա-
կան տեղեկութիւններ: Այգեկցին վորպես առակների առաջին
ժողովածու կազմողներից մեկը: Այգեկցու ինչպես և հետագա դա-
րերում Այգեկցու հետևութեամբ ուրիշ հեղինակների կողմից
կազմած առակների ժողովածուների մեծ մասի ժողովրդական
ծագումը և ելութիւնը:

Բուն ժողովրդական ստեղծագործութիւն հանդիսացող ա-
ռակների, նովկների և անեկոսների բովանդակութեան հատ-
կանշական գծերը—ուժեղ սատիրա ուղղված հոգևորականութեան և
աշխարհիկ ֆեոդալականութեան դեմ. ճգնավորների, տերտերների
շահամոլութեան և անառակ վարքի մերկացումը և նույնիսկ շատ
գեպքերում ուղղակի ժխտական վերաբերմունքը դեպի քրիստո-
նեյական վարդապետութիւնը: Առակների, նովկների ժան-
րային և գեղարվեստական մշակման առանձնահատկութիւնները:
Առակների թեմաների ոգտագործումը հայ նոր գրողների կող-
մից. (որինակ՝ Թումանյան. «Մի կաթիլ մեղր», «Անբուն կլուն»
և այլն):

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

«Գող քահանան և այլին»
«Այրին և կոջն»
«Յեզն ու ձին»
«Յեկեղեցի և ջրաղաց»
«Աղքատ և ավետարան»
«Գառն և փողահար գայլ»
«Աղվես և խեցեղետին»
«Աղվես և կաքավ»
«Արծիվ և կաքավ և բզեզ»
«Աղվես և թղթատար գայլ»
«Ոձ և հողագործ»
«Իշխան և այլին»
«Հիմար և ձմերուկ»
«Կաշառառու քահանա»
«Միայնակյաց և դամբու շուն»

2. Ֆ ր ի կ (13-րդ դար) (4 ժամ): Կենսագրական տեղեկություններ. Ֆրիկի ստեղծագործության դեմոկրատական բնույթը. Հայաստանը Մոնղոլական տիրապետության շրջանում. այդ շրջանի հայ աշխատավորության սոցիալական ծանր վիճակի արտացոլումը Ֆրիկի պոեզիայի մեջ: Ֆրիկը վորպես ֆեոդալական հասարակական հարաբերությունների քննադատ, նրա ցասումն ու բողոքը ոտար լծի և սոցիալական անարդարություններին դեմ: Ֆրիկը վորպես հայ աշխարհիկ բանաստեղծության սկզբնավորողներից մեկը, կրոնական աշխարհայացքի որչեղորվորեն ժխտումը մի քանի վոտանավորների մեջ և բանաստեղծության կրոնական քարացած ձևերի խորտակումը Ֆրիկի կողմից:

Ժողովրդական բանահյուսության և Ֆրիկի ստեղծագործության սերտ կապը: Ֆրիկի վոտանավորների ուժեղ պաթոսը: Ֆրիկի ռեալիզմը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Ընդդեմ Ֆալագին

Բան ի Ֆրիկ գրքուն (գանգատ):

3. Կոստանդին Յերզնկացի (13—14-րդ դար) (3 ժամ): Կենսագրական տեղեկություններ: Պատմական տեղեկություններ նրա ապրած ժամանակաշրջանի մասին: Կոստանդին Յերզնկացին վորպես (Ֆրիկի հետ միասին) աշխարհիկ բանաստեղծության խոշոր սկզբնավորողներից մեկը: Յերզնկացուց սկսվող՝ սիրո և գեղեցիկ բնության թեմաները քնարերգության մեջ. դրանց պոզերեսիվ նշանակությունը: Յերզնկացու բնապաշտական և սիրային բանաստեղծությունները, վորպես ֆեոդալական իրականության և կրոնական-ռեակցիոն աշխարհայացքի հակադրություններ:

Յերզնկացու վոտանավորների վառ կոլորիտը: Յերզնկացին վորպես վոտանավորների ձևի խոշոր վարպետ: Ժողովրդական բանահյուսության լիուլի ոգտագործումը Յերզնկացու կողմից: Իրանական բանաստեղծությունից կրած ազդեցությունը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Տաղ սիրո

Տաղ զարնան

Տաղ սիրո ազնիվ

4. Նախապես Քուչակ (16-րդ դար) (3 ժամ): Կենսագրական տեղեկություններ: Քուչակը, վորպես Ֆրիկից և Յերզնկացուց հետո դարգացող աշխարհիկ բանաստեղծության ամենախոշոր ներկայացուցիչը: Քուչակի ստեղծագործության թեմաները: Քուչակն իբրև սիրո և դարբնության յերգիչ, նրա հումանիզմը: Քուչակի ստեղծագործության ժողովրդայնությունը: Իրական կյանքի պաշտամունքը նրա վոտանավորներում՝ հակառակ ֆեոդալական կրոնական դադափարախոսության:

Քուչակի ռեալիզմը: Քուչակի վոտանավորների ուժեղ պատկերավորությունը և վառ կոլորիտը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Քառյակներ

(Սիրո, պանդխտության, խոհական) (20 հատ)

5. Սալաթ-Նուլա (18-րդ դար) (4 ժամ): Պատմական տեղեկություններ Սալաթ-Նուլայի ապրած ժամանակաշրջանի մասին: Կենսագրական տեղեկություններ:

Սալաթ-Նուլան վորպես աշուղական բանաստեղծության ամենամեծ վարպետը. նրա ստեղծագործության ժողովրդական եյությունը: Յերեք լեզուներով՝ հայերեն, վրացերեն, ադրբեջաներեն գրելու հանգամանքը, վորպես այդ բանի ապացույցներից մեկը: Սալաթ-Նուլան իբրև սիրո յերգիչ: Նրա թախիծը, վորպես արդյունք ֆեոդալական տիրող կարգերի նկատմամբ ունեցած խորը դժգոհություն: Սալաթ-Նուլայի հումանիզմը: Սալաթ-Նուլան վորպես հայկական, վրացական և ադրբեջանական ժողովրդական յերգերի գեղեցիկությունները վարպետորեն ոգտագործող. նրա վոտանավորների յերաժշտականությունը և պատկերավորությունը: Սալաթ-Նուլայի լեզվի արեվելյան վառ կոլորիտը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Քյամանչա

Դուն են գլխեն

Ֆրի համով դոլլուդ արա

Աշխարհումս ախ չիմ քաշի

Քանի վուր ջան իմ
Բլբուլի հիդ
Ուստի կուգաս
Յես մի դարեք
Մե խոսք ունիմ:

13—18-րդ դարերի հայ աշխարհիկ գրականություն խոշոր նշանակությունը նոր գրականության զարգացման պատմություն մեջ: Մեր որբերում նրա խոշոր կուլտուրական ժառանգությունը լինելու հանգամանքը:

V. Ն Ո Ր Գ Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն
(19—20 դար)

1. Խաչատուր Աբովյան (1804—5—1848) (6 ժամ): Կենսագրական: Պատմական տեղեկություններ Աբովյանի ապրած ժամանակաշրջանի հայ հասարակական կյանքի մասին: Աբովյանը վորպես հայ նոր գրականության սկզբնավորող և աշխարհաբար վեպի հիմնադիր: Գրաբարի կուլտի և կեղծ կլասիցիզմի ջախջախումը Աբովյանի կողմից: «Վերք Հայաստանի» վեպը իբրև խոշոր գրական-պատմական պրոգրեսիվ յերևույթ: Այդ վեպի գեղարվեստական արժանիքները, ռեալիզմի տարրեր, պլաստիկ պատկերավորություն, վորոշ սկզբունքի համաձայն՝ հետևողական կոմպոզիցիա, ժողովրդական եպոսի և աշուղական բանաստեղծություն մոտիվների օգտագործումը, տեղական կոլորիտի ստեղծում և մի շարք դեպքերի ու տեսարանների դինամիկ նկարագրություն և այլն: Վեպի գեղարվեստական թերությունները—կոդիցիակի շեղումներ, հրաշալիքատուր դեպքեր և այլն: Պարսիկ շահերի բռնակալական տիրապետության ուժեղ քննադատություն:

Աբովյանի աշխարհայացքի հիմնական գծերը՝ հումանիզմ, լուսավորության քարոզ, լուսավաշտություն, ռուսական որիենտացիա, ժողովրդական հայրենասիրություն: Աբովյանը վորպես նոր դպրոցի ու մանկավարժության ռահվիրա: Աբովյանի կրած ազդեցությունները ռուսական և յեվրոպական գրականությունից:

Աբովյանի մյուս գրվածքները («Պարսպ վախտի խաղալիք», «Ովսաննա», «Թուրքի աղջիկ», «Հազարիկեն») և նրանց արժեքը: Աբովյանի թողած ազդեցությունը հայ հետագա գրողներին վրա,

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Վերք Հայաստանի (Հատվածներ)
Թուրքի աղջիկը (կրճատ)

2. Մխիթար Նալբանդյան (1829—1866) (8 ժամ): Կենսագրական, պատմական տեղեկություններ Նալբանդյանի ապրած ժամանակաշրջանի մասին: Նալբանդյանը վորպես հայ դեմոկրատիայի հեղափոխական գաղափարախոսը: Ռուսական հեղափոխական դեմոկրատիայի (Հերցեն, Չերնիշևսկի) ազդեցությունը Նալբանդյանի վրա: Նալբանդյանի հրապարակախոսություն յերկու շրջանի մասին. առաջին՝ «Հյուսիսափայլ»-ին աշխատակցելու շրջանում, նրա տեսակետների եյական տարբերությունը Նալբանդյանից (Ֆրանս. բուրժ. հեղափոխության), 18-րդ դարի լուսավորիչների, ցարիզմի գնահատման, «ազգ» գաղափարի ըմբռնման նկատմամբ և այլն): Յերկրորդ շրջանում՝ «Հյուսիսափայլ»-ից անջատվելուց հետո, Նալբանդյանի՝ վերջնականապես դեմոկրատ հեղափոխական դառնալը: «Յերկու տող» և «Յերկրագործությունը վորպես ուղիղ ճանապարհ» աշխատությունները՝ հողային հարցի հեղափոխական ուղիով լուծելու պահանջ, ազգային հարցում դեմոկրատական տեսակետի պաշտպանում, ֆեոդալականության, բուրժուական կարգերի, լիբերալիզմի և ցարիզմի ռեակցիոն քաղաքականություն, ինչպես նաև սուլթանական բռնակալության մերկացումը և խիստ քննադատություն: Նալբանդյանի գաղափարական բարեկամները թյուրքահայերի շրջանում (Հ. Սվաճյան և այլն): Յերկրագործություն՝ վորպես ուղիղ ճանապարհ տեսակետի ուսուցիչ բնույթը:

Նալբանդյանի գեղարվեստական ստեղծագործությունները: Նալբանդյանը վորպես աշխարհաբար քաղաքական պոեզիայի և ռեալիստական վեպի սկզբնավորող: «Մեռելահարցուկ» վեպի վերլուծություն: Բուրժուազիայի քննադատական պատկերը վեպում: Նալբանդյանի իբրև քննադատ: Ռեալիստական վեպի սկզբունքի արծարծումը «Սոս և Վարդիթեր» վեպի մասին գրած կրիտիկայում: Նալբանդյանի լեզվաշինարարական հայացքները:

Նալբանդյանի հրապարակախոսության փայլուն վոճը: Նալբանդյանի թողած ազդեցությունը հայ գրականության վրա:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Վազոդ ջրին

Մանկության որեր

Բանաստեղծ

Մեռելահարցուկ

Յերկրագործությունը վորպես ուղիղ ճանապարհ (հատվածներ):

Կրիտիկա—Սոս և Վարդիթերի մասին (կրճատ):

Պետր Պոռլյան (1837—1907) (6 ժամ): Կենսագրական: Պոռլյանը վորպես սոցիալական վեպի հիմնադիր: 60—80-ական թվականներին հայ գյուղի ծանր վիճակը և դրա արտացոլումը Պոռլյանի վեպերում («Հացի խնդիր», «Ցեցեր», «Հունոն» և այլն): Պոռլյանը, վորպես գյուղական աշխատավոր մասսաների ձգտումների արտահայտիչ: Կուլակություն, վաշխառուների, հողեկորականության և ցարական չինովնիկների գիշատիչ դեմքի և ստորաբարձների մերկացումը: Պոռլյանի ռեալիզմը և նրա վեպի բարձր գեղարվեստական արժանիքները (գյուղական իրականության հարուստ պատկեր, ցեցերի հաջող գծված դեմքեր՝ Միկիտան Սուքոն, Բալասան աղան, Բյզեն և այլն): Ժողովրդական բանահյուսության լայն ոգտագործումը և տեղական վառ կոլորիտի ստեղծումը: Պոռլյանի վեպերի գեղարվեստական թերությունները (ռոմանտիզմի տարրեր՝ հանգուցյաների լուծման ժամանակ, կողմնակի շեղումներ և այլն):

Դեմոկրատական ապստամբական արամադրություններ Պոռլյանի վերջին գործերում («Հունոն»): Պոռլյանի թողած ազդեցությունը հետագա գրողների վրա

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Հացի խնդիր (հատվածներ)

Ց և ց Ե Ր (հատվածներ)

Հ ու ն ո ն (հատվածներ)

4. Վազարս Աղայան (1840—1911) (6 ժամ): Կենսագրական: Աղայանը վորպես հայ գյուղացիական դեմոկրատիայի արտահայտիչ: Աղայանի խոշոր դերը գրական լեզվի զարգացման բնագա-

վառում: Նրա ստեղծագործության բազմազանությունը: Աղայանի իբրև բանաստեղծ: Այս բաժնում համեմատաբար մանկական բանաստեղծությունների ուժեղ լինելը: Աղայանի իբրև մանկական գրականության հիմնադիր: Աղայանի իբրև վիպասան: «Յերկու քույր»-ը վորպես առաջին մաքուր գրական լեզվով գրված աչքի ընկնող վեպ մեր գրականության մեջ: Նույնը՝ իբրև առաջին սոցիալական վեպերից մեկը: 60—70-ական թվականների հայ գյուղի հասարակական հարաբերությունների պատկերը վեպում: Հանգրվածով գյուղացիության պայքարը հողի համար: Վեպի հերոս Արղումանը վորպես ապստամբ գյուղացի: Աղայանի ռեալիզմը և նրա վեպի գեղարվեստական բարձր արժեքը: Աղայանի՝ շահագործողների դեմ ունեցած ապստամբական տրամադրությունների արտահայտությունը նաև «Քյորոզլի» հեքիաթում: Աղայանի իբրև հեքիաթագիր. ժողովրդական հեքիաթի մշակման նրա մեթոդը (համեմատել թումանյանի հետ): Վերլուծել «Տորք Անգեղ»-ը և «Արեգնազան»-ը: Աղայանի սոցիալական ուտոպիան: «Արդար բաժանություն» տեսակետը («Բաժանություն»):

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Յերկու քույր (կրճատ)

Արեգնազան

Տորք Անգեղ.

Մանկական բանաստեղծություններ (Ճախարակ, Ձմեռ, Հիշողություն, Հովվի անկողինը, Մանուշակ, Առավոտը գյուղում, Հնձվորներ):

5. Գաբրիել Սունդուկյան (1825—1912) (8 ժամ): Կենսագրական: Սունդուկյանի իբրև հայ խոշորագույն դրամատուրգ: Սունդուկյանի նախորդները: 70—90-ական թվականների հայ առևտրական բուրժուազիայի կյանքի և կենցաղի պատկերը Սունդուկյանի կոմեդիաներում: Գաղափար կոմեդիայի մասին, վորպես գեղարվեստական գրականության ժանրի: Սունդուկյանի ռեալիզմը և այդ ռեալիզմի ուժեղ քննադատական բնույթը: Սունդուկյանի մերկացումները. «Խաթաբալա», «Պեպո» և մյուս պիեսներում հանդես բերված՝ խարդախ միջոցներով հարստացող վաշխառու-առևտրական կեղեքիչների տիպերը՝ Ջամբախով, Զիմզիմով, Փարսիկ և ուրիշներ: Սունդուկյանի սատիրան սրանց նկատմամբ և որպես լիբերեն տրված ժխտական պատկերը: Սունդուկ-

յանի ստեղծագործութեան բարձր գեղարվեստական արժեքը: Սունդուկյանի կոմեդիաների ժանրային առանձնահատկութիւնները: Յեմլրոպական և ռուսական դրամատուրգիայի խոշոր վարպետների (Շեքսպիր, Մոլիեր, Ոստրովսկի և այլն) գրական կուլտուրայի և փորձի հաջող ոգտագործումը: Սունդուկյանի կոմեդիաների դրամատիկական արժանիքները (գործողութեան միասնութիւն, աշխուժ դիալոգներ և մոնոլոգներ, վարպետ խարակտերիստիկա և այլն):

Սունդուկյանի համակրանքը դեպի դեմոկրատիայի ներկայացուցիչները: Սունդուկյանի կոմեդիաները խորհրդային բեմի վրա և կինեմատոգրաֆիայի մեջ: Սունդուկյանի ստեղծագործութեան կապակցութեամբ համառոտ ակնարկ ռուս դրամատուրգ Ոստրովսկու մասին, հատկապէս վերլուծելով նրա «Ամպրոպ» պիեսը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Պեպո (կրճատ)

Խաթաբալա (կրճատ)

Դանդաժ ոջախ (հատված)

6. Հակոբ Պարոնյան (1842—1891) (8 ժամ): Տեղեկութիւններ Պարոնյանի ապրած ժամանակաշրջանի պոլսահայ հասարակական կյանքի մասին: Կենսագրական տեղեկութիւններ. Պարոնյանի նյութական շարունակ անապահով վիճակը: Սուլթանական կառավարութեան և հայ հոգեւորականութեան կողմից կրած հալածանքները, նրա հրատարակած թերթերի հաճախակի արգելումը: Պարոնյանը վորպես հայ յերգիծաբանութեան խոշորագույն դեմք: Պարոնյանի խոշոր դերը հայ գրականութեան ռեալիստական ուղղութեան զարգացման պատմութեան մեջ:

Պարոնյանը վորպես ժողովրդի իսկական ազատութեան և յերջանիկ կյանքի իրականացմանը ձգտող հեղինակ: Բուրժուական ազգայնական ռեակցիոն գաղափարախոսութեան և այլ գաղափարախոսութիւն արտահայտող ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչների նկատմամբ Պարոնյանի ժխտական յերգիծանքը. նրանց գործունեութեան հակաժողովրդական ելութեան մերկացումը Պարոնյանի յերկերում: Մանր բուրժուական ինտելիգենտների և կենցաղի վորոշ յերկութեան նկատմամբ նրա հումորական վերաբերմունքը: Պարոնյանի յերգիծաբանութիւնը

իբրեւ միջադպրոցի մեծութիւն: Նրա սատիրայի խորը քաղաքական բովանդակութիւնը. սուլթանիզմի, ցարիզմի և առհասարակ յեմլրոպական կապիտալիստական դիշատիչ պետութիւնների նվաճողական և ժողովուրդներին ստրկացնելու քաղաքականութեան, դիպլոմատիայի կեղծութեան խիստ քննադատութիւնը և դատապարտումը:

Պարոնյանի կիրառած գրական ժանրերը՝ յերգիծական նովել, վեպ, կոմեդիա և այլն: Պարոնյանի յերգիծաբանական սլրիոմները: Պարոնյանի կոմեդիաները խորհրդային բեմի վրա: Պարոնյանի ստեղծագործութեան ոգտագործման խոշոր նշանակութիւնը մեր այսօրվա յերգիծական գրականութեան մեջ: Համաշխարհային յերգիծական գրական կուլտուրայի՝ (Արիստոֆան, Մոլիեր) հաջող ոգտագործումը Պարոնյանի կողմից: Պարոնյանի թողած ազդեցութիւնը հայ գրողների վրա: Պարոնյանի ստեղծագործութեան կապակցութեամբ՝ համառոտ ակնարկ ֆրանսիացի խոշոր դրամատուրգ Մոլիերի մասին, վերլուծելով նրա «Բաղքեւին ազնվական» և «Ժորժ Դանդաժ» կոմեդիաները:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Մեծապատիվ մուրացկաններ (կրճատ)

Հոսոսի ձեռատետր (հատվածներ)

Ազգային ջոջեր (Արծրունի, Նար-պեյ)

Բաղդասար ախպար (հատվածներ)

Պետրոս Դուրյան (1851—1872) (5 ժամ): Կենսագրական տեղեկութիւններ: 60-ական թվականների պոլսահայ աշխատավորութեան տնտեսական քայքայումը և նրանց դժգոհութեան աճումը տիրող կարգերի դեմ: Նալբանդյանի և Սվաճյանի կապը վորպես այդ իրողութեան ապացույցներից մեկը: Դուրյանի պոեզիան վորպես անդրադարձում քաղաքային դեմոկրատիայի ծանր դրութեան: Դուրյանի լիրիկայի թեմաները՝ սոցիալական բողոքի առկայութիւն, դժբախտ սեր, բմբոստացում մահվան ու աստծո դեմ և համակերպում: Բանաստեղծութեան մեջ Դուրյանի բերած նորութիւնները՝ գրական աշխարհաբար լեզուն, վոճի պատկերավորութիւնը, իրական, կենդանի սիրո առկայութիւնը: Դուրյանի թողած ազդեցութիւնը հայ հետագա լիրիկայի վրա:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Տրտունջ

Սիրել

Դրժել

Լճակ

Թրքունի

Ներս հետ

Սևսև

Խճի կսեն

Իմ մահը

8. Հովհաննես Հովհաննիսյան (1864—1929) (7 ժամ): Հ. Հովհաննիսյանի կենսագրությունը: Անցյալ դարի 80-ական թվականների դյուրացիության քայքայման արձագանքները Հ. Հովհաննիսյանի բանաստեղծությունների մեջ:

Հովհաննիսյանի բողոքը կապիտալիզմի դեմ: Գյուղական ցեղերի և վաղխառություն քննադատությունը վորպես հասարակական չարիքի (Վրյուդի ժամը), «Հատիկ», «Մնաք բարով, արև դարուն» և այլն):

Հայ ժողովրդի անաղատ, ճնշված վիճակի և ազգային աղատաբերական ձգտումների արտահայտությունը Հովհաննիսյանի պոեզիայում («Հավատում եմ», «Հեղիկ կարկաչով», «Ասում են», «Ամենայն անգամ» և այլն):

Հ. Հովհաննիսյանի պոսիմիզմը վորպես տիրող հասարակարգի դեմ ունեցած դժգոհության և քայքայվող շերտերի փրկությունը չտեսնելու արտահայտություն: Բարեգործության և քրիստոնեական սիրտ քարոզը, վորպես միջոց հասարակական չարիքի դեմ: Այդ կապակցությամբ Հ. Հովհաննիսյանի աշխարհայացքի պահպանողական տարրերը: Ազգայնական խորթ տրամադրությունների արտահայտություններ Հովհաննիսյանի մի շարք բանաստեղծությունների մեջ:

1905 թվի հեղափոխության ընթացքում Հովհաննիսյանի բանաստեղծությունների մեջ ըմբոստացման մոտիվներ—«Պրոմեթեոսի»:

Հ. Հովհաննիսյանը վորպես հայ նոր քնարերգության նշանավոր դեմքերից մեկը: Բանաստեղծական ձևերի բազմազանությունը նրա ստեղծագործության մեջ: Հովհաննիսյանը վորպես լեզվի և տաղաչափության ակնաւոր վարպետ:

Հովհաննիսյանի նշանակալից դերը հայ գրականության պատմության և մասնավորապես քնարական պոեզիայի զարգացման առարկայում: Նրա բանաստեղծությունների խոր հուզականությունը ու անկեղծությունը, ժողովրդական լեզվի և բանահյուսության վարպետ ոգտագործումն ու մշակումը, ժողովրդական մոտիվների հարգատությունը Հ. Հովհաննիսյանի բանաստեղծությունների մեջ՝ «Արադն եկավ լափին տալով», «Ալագյաղ բարձր սարին» և այլն:

Հ. Հովհաննիսյանի կրած ազդեցությունը ուսական պոեզիայից, մասնավորապես՝ Պուշկինից ու Լերմոնտովից: Հովհաննիսյանը, վորպես հմուտ թարգմանիչ և թարգմանական կուլտուրայի առաջին ակնաւոր ներկայացուցիչներից մեկը մեր պոեզիայի մեջ: («Յերգչի անեծքը», «Մպիտակ զգեստ, և այլն):

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Յերկու ճանապարհ

Ե ի ե գ ի ա,

Ախ տվեք ինձ

Վորպես հաղթանգամ

Գեղջիկուհու դարդը

Տխուր յերգիչը

Յերանի նորան

Յես քեզ սիրում եմ

Յես անմոռնչ գնում եյի

Լինում ե բոպե

Յերբ մատաղ մուսաս

Յես քեզ սիրեցի

Արտավազդ

Ասում են

Ամենայն անգամ

Թեպետ խեղդված եմ

Արադն եկավ

Փ ա փ ա գ

Դու յերևցար

Անցիր սև ամպ

Աշուն

Հեղիկ կարկաչով

Հավատում եմ

Վահագնի ծնունդը

Ալեքսանդր Մասաւրյան (1865—1917) (6 ժամ): Ալեքսանդր Մատուռեյանի կենսագրութիւնը: Աշխատավորի ծանր վիճակի և արդար վաստակի յերգերը՝ վորպես Մատուռեյանի ստեղծագործութիւնների հիմնական մոտիվ: Ալեքսանդր Մատուռեյանի ղեմնկրատական աշխարհայացքը («Թշվառին», «Ով ես դու յեղբայր», «Յերկրի մշակներ», «Մերմացան»):

Ալեքսանդր Մատուռեյանի բողոքը կապիտալիզմի դեմ: Նրա մերկացնող քննադատութիւնը բուրժուազիայի, բուրժուական խնտելիքներիայի և հոգեորականութեան նկատմամբ: Մատուռեյանի յերգիծանքը՝ ուղղված հայ մեծատունների և բուրժուական խնտելիքներիայի դեմ՝ («Գրչի հանաքներ»): Թախծի առկայութիւնը Ալեքսանդր Մատուռեյանի սիրո և բնութեան յերգերի մէջ:

Մատուռեյանի աշխարհայացքի հետագա զարգացումը ռուսական ղեմնկրատական հասարակական մտքի ազդեցութեան տակ: Մատուռեյանի պոեզիայի լավատեսական տրամադրութիւններն ապագայի նկատմամբ՝ 1905 թվի հեղափոխութեան շրջանում: Ռուսական հեղափոխութեան ազդեցութիւնը Մատուռեյանի ստեղծագործութիւնների վրա: «Բանվորուհու որորը»՝ վորպես Մատուռեյանի հեղափոխական տրամադրութիւնների արտահայտութիւն:

Մատուռեյանը վորպես հայ քնարական պոեզիայի ականավոր ներկայացուցիչներից մեկը: Նրա չափածոյի բարձր կուլտուրան, առաջափական վարպետութիւնը, պարզ կառուցվածքը, պատկերավոր և հարուստ լեզուն, ձևերի բազմազանութիւնը: Մատուռեյանի քնարերգութեան խոր հոգեականութիւնն ու անմիջականութիւնը, զգացումների անկեղծութիւնը և ժողովրդական կյանքի ու հոգեբանութեան հարազատ պատկերումը: («Մերմացան», «Յերկրի մշակներ», «Նավավար» և այլն):

Ա. Մատուռեյանի կրած ազդեցութիւնները Պռլիմինից և Լերմոնտովից: Մատուռեյանը վորպես լավագույն թարգմանիչ և նրա թարգմանութիւնների խոշոր գրական կուլտուրական նշանակութիւնը մեր գրականութեան պատմութեան համար:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Իմ ուխտը
Տապանազիւր
Դետակ,
Միթե արդեն

Մայր
Յես չեմ յերգում
Մի համբույր
Թշվառին

Այ վարդ
Մայր
Կյանք
Դնա ցուրտ ձմեռ
Սեր
Մի վհատիւր
Յեկ գարնան անձրև
Պանդուխտի յերգը
Թե քեզ ոտար չե
Խաղ չե
Տուր ձեռքդ ընկեր

Յերկրի մշակներ
Պոետին
Նավավար
Նավորդներ
Գիշերամուտի յերգերից
Բանվորուհու որորը
«Գրչի հանաքներ»-ից՝
Հեշտ ճամբա
Դայլ բարեպաշտ
Հայ հեղինակի աղոթքը:

ԲԵՐԱՆԱՑԻ ԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐՎՈՂ ՆՅՈՒԹԵՐ

1. Սաաւնցի Դավիթ. — (Մի քանի հատված՝ ռուսացի ընտրութեամբ):
2. Ֆ ր ի կ. — «Ընդդեմ Ֆայաքին» (կրճատ):
3. Ք ս լ չ ա կ. — «Քառյակներ» (10 հատ):
4. Սայաթ-Նովա. — «Քյամանչա», «Դուն ես գլխին», «Քանի վուր ջան իմ»:
5. Մ. Նալբանդյան. — «Վազող ջրին», «Ապուրնին»:
6. Գ. Սուլդուկյան. — «Խաթաբալա» «Պեպո», (մոնոլոգներ):
7. Պ. Դուրյան. — «Միրել», «Թրքուհին» (տրտունջ):
- Հ. Հովհաննիսյան. — «Յերկու ճանապարհ», «Արտավազդ», «Վորպես հաղթանդամ մի ծերուկ հսկա», «Հավատում եմ», «Անցիր սև ամպ», «Յերբ մատաղ մուսաս»:
9. Ա. Մասաւրյան. — «Իմ ուխտը», «Դետակ», «Թշվառին» «Յեկ գարնան անձրև», «Խաղ չե», «Պոետին» «Տուր ձեռքդ ընկեր», «Յերկրի մշակներ», «Բանվորուհու որորը»:

ԱՐՏԱԴԱՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԹԵՐԻ Ց Ո Ւ Ց Ա Կ

1. «Սաւնա ծուխ» (մի քանի վարյանտ ամբողջ)
2. Ֆ ր ի կ (ժողովածու)
3. Սայաթ-Նովա. — «Հայերեն խաղերի լիակատար ժողովածու»
4. Խաչատուր Աբովյան. — «Վերք Հայաստանի»
5. Միքայիլ Նալբանդյան. — «Յերկու տող», «Յերկրագործութիւնը»:

6. Պերն Պուսյան.—«Հացի խնդիր», «Յեցեր», «Հունոն»:
7. Ղազարոս Աղայան.—«Յերկու քույր», «Հեքիաթներ»:
8. Գաբրիել Սունդուկյան.—«Պեպո», «Քանդած ոջախ», Վա-
րինկի վեչերը»:
9. Հակոբ Պարանյան.—«Մեծապատիվ մուրացկաններ», «Կըս-
միթներ», «Աղգային ջոջեր», «Բաղդասար աղբար»:
10. Պետրոս Դուրյան.—«Բանաստեղծություններ»:
11. Հ. Հովհաննիսյան.—«Բանաստեղծություններ»:
12. Ալեքսանդր Մատուրյան.—«Բանաստեղծություններ»:

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ՅԵՎ ՅԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

1. Ռուսթավելի.—«Վազրենավորը»:
2. Հովհան.—«Իլիականը և Վոդխականը»:
3. Մովսես.—Տարտյուֆ, Ագահը:
4. Շիլլեր.—Վերսելա Տեյլը:
5. Զ. Ռ. Վ.—Ժերմինալ:
6. Պուշկին.—Հայերեն հրատարակված բանաստեղծություն-
ների և արձակի յերկհատորյակը:
7. Լեռնմանով.—Մեր ժամանակի հերոսը, Մծիրի:
8. Գագալ.—Տարաս Բուլբա:
9. Տուրգենևի.—Հայեր և վորդիններ, Մուսոն:
10. Մ. Գորկի.—Դանկոյի սիրտը: Մայրը:
11. Սերաֆիմովիչ.—Յերկաթե հեղեղը:
12. Ն. Ուստովսկի.—Ինչպես եր կոփվում պողպատը, Փոթոր-
կածիններ:

ՉՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

Քննադատական ռեպլիկա

Հասկացողությունը քննադատական ռեպլիկայի մասին: Քրն-
նադատական ռեպլիկայում Յեվրոպայում և Ռուսաստանում—նրա
աղբեցությունը հայ գրականության վրա: Ռեպլիկայի զարգա-

ցումը հայ գրականությունից մեջ Խ. Աբովյանից Պ. Պուշկինից
մինչև Ա. Շիրվանզադեն:

1. Ալեքսանդր Շիրվանզադե.—(1858—1935) (10 ժամ): Ա.
Շիրվանզադեյի կենսագրությունը:

Հայ բուրժուական հասարակության զարգացման պրոցեսի
պատկերը Շիրվանզադեյի յերկերում: Շիրվանզադեն վորպես
քննադատական ռեպլիկայի խոշոր ներկայացուցիչը մեր գրակա-
նության մեջ: Շիրվանզադեյի ռեպլիկայում վորպես հայ գրակա-
նության զարգացման նոր ետապ. «Քառոս»: Գաղափար վեպի
մասին, վորպես գեղարվեստական գրականության ժանրի: Այդ
կապակցությամբ Ա. Շիրվանզադեյի կատարած պատմական դերը
հայ վրպական գրականության զարգացման ասպարիզում: Շիր-
վանզադեյի ռեպլիկայի ուղեկցիկ քննադատական եյությունը:
Բուրժուական հասարակության բարքերի քննադատությունը
Շիրվանզադեյի յերկերում. «Քառոս», «Պատվի համար»: Լիբերալ
ինտելիգենցիայի գործունեյությունից պատկերումը Շիրվանզա-
դեյի վեպերում. «Արսեն Դիմաքսյան»: Դիմաքսյանը վորպես լի-
բերալ բուրժուական ինտելիգենտ: Հայ հին ասիական վաճառա-
կանության քննադատությունը. «Պատվի համար». Երկրորդը
վորպես վարպետորեն մշակված կերպար: Արդյունաբերական
բուրժուազիայի գործունեյությունը և բարեգործության քարոզ.
«Քառոս» (Սմբատ Ալիմյանի, Միքայելի տիպերը): Բարոյական
վերածնության խնդիրը, վորպես ընտանիքի փրկության միջոց
ըստ Շիրվանզադեյի («Քառոս» և այլն): Ժողովրդական խավերի
կյանքի պարզության գրվատումը, գրա հակադրումը բուրժուա-
կան բարքերին: Նահապետական հետամնացություն, սնոտիապաշ-
տություն և անհատականությունը վոչնչացնող բռնակալական
բարքերի քննադատությունը Շիրվանզադեյի յերկերում: Բար-
խաղաղի, Սուսանի, Սեյրանի, Ռոստամի կերպարները («Նա-
մուս», «Չար վոգի»): Բուրժուական եզոիզմի քննադատությունը:
Բանվորության մարդասիրությունը, խիզախությունը, ընկերա-
սիրությունը, ինտերնացիոնալ համերաշխությունը Շիրվանզա-
դեյի յերկերում (Կարապետի, Չուպրովի և Ռասուլի տիպերը):

Շիրվանզադեյի վեպերը, և դրամատիկական յերկերը վոր-
պես գեղարվեստական մեծ ընդհանրացումներ: Կյանքի լայն ընդ-
գրկումը, բուրժուական կյանքի աղտեղություն, բարոյական անկ-
ման կլասիկ տիպականացումը: Տիպերի բազմակողմանիություն
ու տիպականությունը, հասարակական և անձնական կոնֆլիկտի

միավորումը սյուժեյի մեջ: Հակադրութիւններն ու բաղխումները՝ կուռ կոմպոզիցիան, ուժեղ դրամատիզմը վորպես վիպական խոշոր կուլտուրայի արտահայտութիւն («Քառս»): Շիրվանզադեյի լիրիզմը «Արտիստ» գրվածքում. Լեոնի կերպարը: Գաղափար դրամայի մասին, վորպես գեղարվեստական գրականութիւն ժանրի:

Շիրվանզադեյն վորպես դրամատուրգ: Մուսուլմանի դրամատուրգիական ռեալիստական գծի շարունակութիւնը Շիրվանզադեյի դրամաներում («Պատվի համար»): Շիրվանզադեյի դրական լեզուն, վորպես դրամատուրգիայի զարգացման նոր ետապ:

1905 թվի հեղափոխութիւնից հետո Շիրվանզադեյի կատարած եվոլյուցիան, ռեակցիայից կրած աղքեցութիւնը. («Կործանվածը»): Ռոմանտիզմի բնորոշ արտահայտութիւնները Շիրվանզադեյի «Ավերակներն վրա» և «Արմենուհի» դրամաներում:

Շիրվանզադեյն վորպես խորհրդային գրող: Նրա գրական գործունեութիւնը Հայաստանի խորհրդայնացումից հետո («Մորգանի խնամին» և այլն):

Շիրվանզադեյի կրած աղքեցութիւնը Բալզակից, Յուրբերից, Տոլստոյից և ավելի ուշ շրջանում՝ Զոլայից:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Քառս (հատվածներ)
2. Նամուս (հատվածներ)
3. Պատվի համար (հատվածներ)
4. Արսեն Դիմաքսյան
5. Մորգանի խնամիդ:

2. Հովհաննես Թումանյան.—(1869—1923) (10 ժամ): Հ. Թումանյանի կենսագրութիւնը:

Թումանյանը վորպես հայ ժողովրդի մեծ դեմոկրատ բանաստեղծ: 19-րդ դարի վերջին քառորդի և 20-րդ դարի սկզբի հայ հասարակական կյանքի մի շարք ելակն կողմերի ընդհանրացումները Հ. Թումանյանի ստեղծագործութիւնների մեջ: Թումանյանի մեծ ժողովրդասիրութիւնը: Ժողովրդական զանգվածները՝ վորպես Թումանյանի յերկերի հովաքական հերոսը: Աշխատավորական լայն զանգվածների ազգային և դասակարգային ճնշման ու հարստահարութիւն և տիրող կարգերի դեմ ժողովրդական ըմբոստութիւն ու բողոքի ցայտուն արտահայտութիւնը:

վորպես Թումանյանի դեմոկրատիզմի հատկանշական գիծ: «Հառաչանք», «Պարոգիս» («Իմ հայրենիքը տեսել ես, ասա»): «Հին որհնութիւն», «Թագավորն ու Հարչին»:

Հ. Թումանյանը վորպես բուրժուական հասարակութիւն հակառակորդ: Բուրժուազիայի, գյուղական ցեղերի, հոգեվորականութիւնի դիմադրեծումը Թումանյանի յերկերում: «Գիքորը»: Գիքորի և բազալ Արտեմի տիպերը: «Տերն ու ծառան», «Պոետն ու մուսան»:

Թումանյանի հումանիզմը, խաղաղասիրութիւնը և ժողովուրդների յեղբայրութիւն քարոզը:

Թումանյանը 1905 թ. ռուսական հեղափոխութիւն համակիր և ժողովուրդների յեղբայրական համերաշխութիւն շատագու: Թումանյանի քաղքարը հայ-թուրքական ընդհարումների դեմ և նրա հաշտարար դերը: («Մենք այս ցած տմարդի կովով միանգամայն դուրս մնացինք Ռուսաստանի ազատագրման մեծ կովից», Թումանյան):

Ժողովրդական յերջանկութիւն իդեալի, աշխատավորի արդար վաստակի, հալալ հացի, սիրո, պարգութիւն, ազատութիւն, մարդասիրութիւն հակադրումը բուրժուական բարքերին: «Փարվանա», «Հազարան բլբուլ», «Քառայակներ», «Հեքիաթներ»:

Հետամնացութիւն, տգիտութիւն, ընտանեկան բռնակալութիւն և կնոջ ստրկութիւն խիստ քննադատութիւնն ու լուսավորականութիւն քարոզը Թումանյանի յերկերում. «Մարոն», «Անուշ», «Լոռեցի Սաքուն», «Անիծած հարսը», «Նեսոյի քարաբաղնիսը»:

Մարոյի, Մոսու կերպարները վորպես հին գյուղի գյուղացիութիւն տիպական ներկայացուցիչներ: «Անուշ»-ը վորպես 90-ական թվականների հայ կյանքի գեղարվեստական հանրագիտարան: Գաղափար պոեմի մասին, վորպես գեղարվեստական գրականութիւն ժանր: Ժողովրդի կյանքն ու բանահյուսութիւնը վորպես Թումանյանի ստեղծագործութիւնների աղունքը: «Անուշ», «Սասունցի Դավիթը»: Թումանյանի պոեզիայի պարզութիւնն ու ժողովրդայնութիւնը, վորպես նրա ստեղծագործութիւնների ամենատրեքավոր կողմը: Թումանյանը վորպես եպիկական ժանրի կլասիկ հիմնադիր: Թումանյանի պոեզիան վորպես մեր գրականութիւն մեջ պատմական նոր ու բարձր ետապ էր թեմատիկայով և արվեստով: Թումանյանի ստեղծագործութիւնների բազմաթանրութիւնը: Պարզ ժողովրդական լեզուն,

բացառիկ պատկերավորութիւնը: Թումանյանի արձակը: Նրա նովելները վորպես սեղմ, պարզ արձակի կլասիկ նմուշներ (Գիւլիւրը):

Ժողովրդական հեքիաթներ: Թումանյանը վորպես հայ մանկական գրականութեան մեծ վարպետն ու հիմնադիրներէից մեկը: Թումանյանի կրած ազդեցութիւնը ռուսական պոեզիայից Պոլշկինից և Լերմոնտովից: Թումանյանը վորպես կլասիկ թարգմանիչ ռուսական և յեւրոպական հեղինակներէից: Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան ընդունումը Թումանյանի կողմից և նրա անցումը խորհրդային իշխանութեան կողմը: Նրա գործունեւութիւնն այս շրջանում: Ս. Շահումյանի բարձր գնահատականը Թումանյանի ստեղծագործութիւններին մասին:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Պատմներ և բանաստեղծութիւններ

1. Հառաչանք (հատված)	11. Պարոդիա
2. Պոետն ու մոսան	12. Գութանի յերգը
3. Անուշ	13. Հ ա մ ե ռ գ
4. Փարվանա	14. Հին որհնութիւն
5. Թմբկաբերդի առումը	15. Վրաստանի համար
6. Սասունցի Դավիթը	16. Բողաքարում յես վազել եմ
7. Թագավորն ու չարչին	17. Բառյակներ
8. Հազարան բլբուլ (հատվածներ)	18. Մանուկն ու ջուրը
9. Լոռեցի Սաքոն	19. Հազարան բլբուլ (հատված)
10. Մարո	

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

1. Գիւլիւրը
2. Յեղջերուն
3. Նեսոյի քարաբաղնիսը

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ

1. Տերն ու ծառան:

1. Մ ու Ր ա գ ա ն. — (1854—1908) (8 ժամ): Մուրացանի կենսագրութիւնը:

Գյուղացիութեան և քաղաքի աշխատավորական խավերի տնտեսական-հասարակական ծանր վիճակը կապիտալիստական հասարակութեան մեջ, վորպես Մուրացանի յերկերի հիմնական

թեման: Մուրացանի գյուղացիական դեմոկրատիզմը. «Առաքյալը», «Նոյի ագռավը»: Մուրացանի բացասական դերքը գեպի կապիտալիստական հասարակութիւնը: Այդ հասարակութեան քննադատութիւնը. «Առաքյալը»: Լիբերալ ինտելիգենցիայի բնորոշ տիպի վարպետներն պատկերումը (Պետրոս Կամսարյան): Բնութեան գեղեցիկ նկարագրութիւնը Մուրացանի յերկերում. «Առաքյալը», «Նոյի ագռավը»: Մուրացանի ռեալիզմը գյուղացիական թեմատիկա ունեցող յերկերում: Մուրացանի սոցիալական ուտոպիան և նրա ռոմանտիզմը: Խնտելիգենցիայի ռեֆորմատորական գործունեւութիւնը վորպես փրկութեան միջոց՝ ըստ Մուրացանի (Պետրոս Կամսարյան և քույր Աննա): Բույր Աննայի ռոմանտիկ նկարագիրը: Մուրացանի ուտոպիայի պահպանողականութիւնը և նրա հայացքների հակասութիւնները: Մի կողմից հին կարգերի քննադատութիւնը, իսկ մյուս կողմից բարոյախոսական քարոզ: Բուրժուական քաղաքի քննադատութիւնը Մուրացանի յերկերում («Լուսավորութեան կենտրոն»): Մոմճյանի կերպարը, վորպես բուրժուական ինտելիգենցիայի ծաղրանկարը: Սարյանի դրական տիպը և նրա ռոմանտիկ բնույթը: Մուրացանը վորպես ականավոր յերգիծաբան: Մոմճյանի և Պետրոս Կամսարյանի տիպերը վորպես յերգիծաբանական արժեքավոր կերպարներ: Քաղաքային աշխատավորական խավերի նյութական ծանր վիճակի նկարագրութիւնը Մուրացանի պատմվածքներում. «Հարուստները զվարճանում են», «Հասարակաց վորդեգիրը»:

Մուրացանը վորպես դրական մաքուր լեզվի և կառուցվածքի խոշոր վարպետ: Նրա նշանակալից դերը հայ գրականութեան պատմութեան մեջ:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Առաքյալը (հատվածներ)	3. Հարուստները զվարճանում են
2. Նոյի ագռավը (կրճատ)	4. Հասարակաց վորդեգիրը:

4. Վրքանես Փափազյան. — (1866—1920) (8 ժամ): Վրթանես Փափազյանի կենսագրութիւնը:

Վ. Փափազյանի ստեղծագործական եվոլյուցիան—ազգայնական մտայնութեամբ տողորված ռոմանտիկական պատմվածքներից դեպի գյուղացիական դեմոկրատիզմն ու ռեալիզմը: Գյուլ-

դացիության քայքայման ու հողազրկման պրոցեսի արտացոլումը Վ. Փափազյանի յերկերում: Գյուղացիական դեմոկրատիայի պաշտպանությունը Փափազյանի մի շարք ստեղծագործություններին մեջ: Բողոքի արտահայտությունը ցարական չինոֆիլիություն և կուլակություն դեմ. «Ժայռ»: Գյուղական պատմվածքների շարքը (Հաբեթ և Գրիգոր աղաների տիպերը): Այդ բողոքը վորպես ագրարային-գյուղացիական շարժման արտահայտություն Անդրկովկասյան գյուղում:

1905 թվի հեղափոխության ազդեցությունը Վ. Փափազյանի յերկերին վրա. «Վիշապ»: Վ. Փափազյանի պարսկական կյանքից վերցրած վեպերում արտահայտած քննադատական վերաբերմունքը կղերա-ֆեոդալական մտայնության և միապետության նկատմամբ: Ժողովրդական բուհատարական տրամադրությունների արտահայտությունները «Ալեմգիր» գրվածքում: Վ. Փափազյանի ռեալիստական գրվածքներում լիբերալիզմի քննադատությունը: Փափազյանի ստեղծագործության բազմաժանրությունը. նովելլա, ժամանակակից և պատմական վեպ, դրամա, նամականի: Փափազյանը վորպես վարպետ նովելիստ: Փափազյանի լեզվի. պատկերավորությունը նրա աշխատությունների մեջ արտահայտված ժողովրդական շերտերի կյանքի հարազատ կոլորիտն ու պարզությունը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Ա ր տ ք	6. Կորսված արգարություն
2. Վ ի շ ա պ	7. Մերկ դերվիշը
3. Ըմբոստի մահը	8. Ժայռ
4. Լուր-դա-լուր	9. Ալեմգիր
5. Չրոչո-քար	

5. Ավեսխա Խառնակյան. — (ծնվ. 1878 թ.) (10 ժամ) Ավետիս Իսահակյանի կենսագրությունը:

Ա. Իսահակյանի քնարերգության հիմնական մոտիվները — աշխատանք, սեր, գյուղական բնություն, ըմբոստացում և բողոք սոցիալական անհավասարության և անարդարության դեմ. «Ախ մեր սիրտը»:

Ազգայնական մտայնության վորոշ արտահայտություններ Իսահակյանի ստեղծագործության մեջ (վորոշ շրջանում):

Իսահակյանի հոգեհոգությունը, կապիտալիզմի պայմաններում քայքայվող աշխատավորական շերտերի համար փրկություն հեռանկար չտեսնելու արտահայտություն, ատելություն դեպի բուրժուական հասարակությունը, բուրժուական հայրենիքը, իրավունքը, ընտանիքը, կրոնը և այլն («Աբու-Լալա-Մահարի»):

Իսահակյանի ստեղծագործությունների մեջ շեշտված անհատապաշտությունը 1905 թվի հեղափոխության հաջորդող ռեակցիայի տարիներին: Աբու-Լալա-Մահարու կերպարը: «Աբու-Լալա-Մահարի»:

Ավետիք Իսահակյանի պոեզիայի ժողովրդականությունն ու պարզությունը: Հայ ժողովրդական եպոսի մշակումը Ավ. Իսահակյանի կողմից («Սասնա Մհեր»): Ժողովրդական կյանքն ու կենցաղը վորպես Իսահակյանի ստեղծագործության ակունքը: Իսահակյանի պոեզիայի որդանական կապը ժողովրդական բանահյուսության հետ: Ա. Իսահակյանը հայ քնարերգության մեծ վարպետ. նրա պարզ լեզուն, բանաստեղծության պարզ կառուցվածքը, բացառիկ պատկերավորությունը, կենցաղային վառ կոլորիտը, բանաստեղծական ձևերի բազմազանությունը: Նրա սիրային լիրիկայի բարձր կուլտուրան, վարպետ տաղաչափությունը և խոր հուզականությունը:

Ավետիք Իսահակյանի արձակը վորպես արձակ բանաստեղծություն. «Լիլիթ»: Իսահակյանի կրած ազդեցությունը ռուսական և յվրոպական գրականությունից — Հայնրիխ Հայնե և Լերմոնտով:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Քանասեղծություններ

1. Անհայտ, անորոշ, անձև տենչերով
2. Գիշերն եկավ, գով-հովն ընկավ
3. Յես յերգիչ եմ — յերկնի թիթեռ
4. Յեմ արծիվ սի սև իջավ սրարշավ
5. Քեզ չտեսնել ուխտել եյի
6. Եյ դու ջահել հպարտ հասակ
7. Միբո իմ սպասիր
8. Շափաղ կուտաս բաղի միջին
9. Մաճկալ ես, բեզարած ես
10. Անհուն վրեժի և ատելության

11. Աղատուլթյան դահլ
12. Ախ մեր սիրտը
13. Կյանքի կովում ամենքը դեմ ամենքի:

Այլագյազի մանկներ

1. Իմ բախտին
2. Նախերգ
3. Արագածին
4. Մանթաշին
5. Զարոյի յերգը
6. Ու համբուրեց ինձ մեղմով
7. Ամսն ե կախել շուրթը տրտում
8. Շող-շափաղին յեկավ կանգնած
9. Յերազիս մեջ լիճը տեսա
10. Մոր սիրտը (լեզենդ)
11. Ասպետի սերը
12. Արու-Հալա-Մահարի (հատվածներ)
13. Սասնա Մհեր

6. Նար-Դոս (1869—1933) (10 ժամ): Նար-Դոսի կենսագրությունը:

19-րդ դարի վերջերի հայ հասարակական կյանքի արտացոլումը Նար-Դոսի ստեղծագործությունների մեջ: Գաղափարային աշխատավորական խավերի և մանր բուրժուական ինտելիգենցիայի քայքայումն ու անկումը, վորպես Նար-Դոսի ստեղծագործությունների հիմնական թեմա: Նար-Դոսի քննադատական վերաբերմունքը դեպի վերոհիշյալ խավերի պակասությունները: Բուրժուական հասարակության մեջ մենակության դատապարտված ինտելիգենցիայի՝ «ավելորդ մարդկանց» ներքին հոգեբանական յերկվությունը, այդ խավերի, դեպի բուրժուական հասարակությունը տածած ներքին ատելությունը և բուրժուական հասարակական կարծիքին ստրկանալն ու բարոյական անկումը, վորպես Նար-Դոսի հոգեբանական ուժանի առանցքը: Աննա Սարոյանի, Պատրիկյանի, Մանեյի գեղարվեստական խոխոշոր կերպարները, նրանց հոգեբանություն և ներքին յերկվության խոր վերլուծությունը: Բուրժուական հասարակության մեջ այլասերված ինտելիգենցիայի մերկացումը Նար-Դոսի յերկերում (Բազենյանի և Թուսյանի տիպերը):

Նար-Դոսը վորպես դեմոկրատ և բուրժուական հասարակության հակառակորդ: Այդ հասարակության այլասերման մերկացումը Նար-Դոսի վեպերում, «Մահը», «Պայքար»: Նար-Դոսի հեղուհներին վորբերգությունը, վորպես բուրժուական այլասերված բարքերի արդյունք: Սառայի տիպը («Սպանված Աղաջի»): Լիբերալիզմի և լիբերալների քննադատությունը («Պայքար»): Նար-Դոսը վորպես ականավոր ռեալիստ: Նրա ռեալիզմի տարբերիչ գծերը Շիրվանդադեյի ռեալիզմից: Մարդկային հոգեբանություն հակասությունների վարպետ արտացոլումը: Ուժեղ գրամատիկական վիճակներ, պարզ նկարագրություն և կուռ կոմպոզիցիան — («Սպանված աղաջի»):

Նար-Դոսի կրած ազդեցությունը ուս գրողներ Դոստոևսկուց և Դոնչիկովից:

Նար-Դոսը վորպես խորհրդային գրող («Վերջին մոհիկաններ») և քաղաքացի:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Հ ո ս ո ս
2. Սպանված աղաջի (հատվածներ)
3. Մահը (հատված)
4. Պայքար
5. Վերջին մոհիկաններ:

ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Պրոլետարական հեղափոխական գրականության սկզբնավորումը 900-ական թվականներին, վորպես ուսական ու միջազգային բանվորական շարժման արտացոլումը գրականության մեջ: Մ. Գորկու ազդեցությունը հայ գրականության վրա: Հասկացողություն հեղափոխական ուժանտիզմի և սոցիալիստական ռեալիզմի մասին:

7. Հակոբ Հակոբյան (1866—1937) (10 ժամ): Հակոբ Հակոբյանի կենսագրությունը:

Հակոբ Հակոբյանի ստեղծագործությունների առաջին շրջանի (90-ական թվականներ) աշխատավորական մոտիվները՝ «Նամուս ու դերթաթ»:

Ռուսական պրոլետարական հեղափոխական շարժման ազդեցության տակ Հ. Հակոբյանի հեղափոխական աշխարհայացքի կազմակերպումը և ստեղծագործական եվոլյուցիան:

Հակոբյանը վորպես հեղափոխական պրոլետարիատի առաջին բանաստեղծը հայ գրականության մեջ: 1905 թվի հեղափոխության անմիջական արտացոլումը Հ. Հակոբյանի ստեղծագործություններում: Պրոլետարիատի հեղափոխական պայքարը բուրժուազիայի և ցարիզմի դեմ, վորպես այդ շրջանի բանաստեղծությունների լեյտամոտիվը. «Մեկ ել, մեկ ել», «Հեղափոխություն»: Ռեակցիայի տարիներին Հ. Հակոբյանի պոեզիայի մեջ հնչող խոր հավատը դեպի գալիք պրոլետարական հեղափոխության հաղթանակը: Հեղափոխական ուժանտիզմը Հակոբյանի ստեղծագործության մեջ: Այդ կապակցությամբ նրա հեղափոխական արիություն և մարտի կոչող բանաստեղծությունները, վորպես Լենինյան Ստալինյան կուսակցության մղած պայքարի արտացոլումը՝ մենշևիզմի, տրոցկիզմի և լիկվիդատորության դեմ («Մաքառման ժամին», «Մեռան չկորան», «Նահատակները»): Հ. Հակոբյանի աշխատանքային յերգերը:

Բանվոր դասակարգի պատկերի հարազատ արտացոլումը Հակոբյանի պոեզիայի մեջ: Հ. Հակոբյանի պայքարը նացիոնալիզմի և սպեցիֆիզմի դեմ. «Ազգայիններին»:

Հոկտեմբերյան սոցիալիստական հեղափոխությունից հետո Հակոբ Հակոբյանի ստեղծագործությունների նոր մոտիվները (սոցիալիստական շինարարություն): «Բուլճեիկ ե Շիրկանալը», «Վոլխովստրոյ» պոեմները:

Հ. Հակոբյանը վորպես հեղափոխական քաղաքական լրիկայի հիմնադիրն ու վարպետը մեր գրականության պատմության մեջ: Նրա ստեղծագործությունների հեղափոխական թափն ու մարտունակությունը, վորպես պրոլետարական հեղափոխության տարերքի հարազատ ռեալիստական արտահայտություն. «Մեկ ել, մեկ ել», «Հեղափոխություն»: Հակոբյանի աշխատանքային յերգերի բարձր արժեքը, վորպես աշխատանքի նկարագրության լավագույն նմուշներ: Հակահեղափոխական ազգայնական-բուրժուական քննադատության թշնամական վերաբերմունքը դեպի Հակոբյանի պոեզիան: Ստեփան Շահումյանի և Սպանդարյանի բարձր գնահատականները Հ. Հակոբյանի ստեղծագործությունների մասին: Հ. Հակոբյանը վորպես թարգմանական գրականության ականավոր ներկայացուցիչ: Հ. Հակոբյանի՝ Ադա-Նեգրիից կատարած թարգմանությունների բարձր արժեքը: Հակոբ Հակոբյանի կրած ազդեցությունը Մ. Գորկուց և Ադա-Նեգրիից:

(Հակոբ Հակոբյանի ստեղծագործության հետհոկտեմբերյան շրջանն ալելի մանրամասն տրված է 10-րդ դասարանի ծրագրում):

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Նամուս ու ղեյրաթ	8. Ազգայիններին
2. Հեղափոխություն	9. Ք ա դ ա ք Է
3. Մեկ ել, մեկ ել	10. Աշխատանքի յերգ
4. Մեռան, չկորան	11. Նոր առավոտ
5. Մաքառման ժամին	12. Բուլճեիկ ե Շիրկանալը
6. Նահատակները	14. Վոլխովստրոյ
7. Լուեց սոխակը	

8. Շուշանիկ Կուրդիկյան (1875—1927) (6 ժամ): Շ. Կուրդիկյանի կենսագրությունը:

Շուշանիկ Կուրդիկյանի ստեղծագործության առաջին շրջանը, վորպես քաղաքային աշխատավոր խավերի ծանր վիճակի արտահայտություն:

Կուրդիկյանի ստեղծագործական վերելքը 1905 թվի հեղափոխության արդասիք: Կուրդիկյանի հեղափոխական բանաստեղծությունների մարտականությունը, նրա կրած ազդեցությունը Մ. Գորկուց և Հ. Հակոբյանից: Հ. Հակոբյանի և Շ. Կուրդիկյանի պոեզիայի տարբերություններն ու նմանությունները: Առաջինը վորպես հետեվողական հեղափոխական պոետ, յերկրորդի տատանումներն ու անհետևողականությունը: Պայքարի և ըմբոստացման յերգերի հետ միասին բարեգործության քարոզ: Ռեակցիայի ազդեցության տակ Շ. Կուրդիկյանի ստեղծագործության հոռետեսական մոտիվները, իսկ պատերազմի տարիներին՝ նացիոնալիստական մտայնությունից կրած ազդեցությունը: Հոկտեմբերյան հեղափոխության ժամանակ, հեղափոխության գովերգումը Կուրդիկյանի ստեղծագործությունների մեջ: Շ. Կուրդիկյանի քնարերգության խորը հուզականությունը, ձևերի բազմազանությունը, լեզվի ճոխությունն ու պատկերավորությունը: Կուրդիկյանի բանաստեղծությունների պարզությունն ու ժողովրդականությունը:

1. Ազատութեան դրօշներ	8. Յետ ըմբոստացա
2. Հետ տար քո խաչը	9. Գուժանի յերգը
3. Հանգցրեք ջահերը	10. Ծաղիկ ծախող աղջիկը
4. Բանվորները	11. Բանվորուհին
5. Այնտեղ գնացեք	12. Սիրելուս
6. Գեղջկուհու մորմոքը	13. Աստղակիր
7. Արծվի սերը	

Ս Ի Մ Վ Ո Լ Ի Զ Մ

Ընդհանուր հասկացողութիւն սիմվոլիզմի մասին: Սիմվոլիզմի առաջացման սւ զարգացման եւրոխան և սոցիալական դասակարգային հիմքերը: Սիմվոլիզմի պոետիկան: Սիմվոլիզմը Յեկրոպայում և Ռուսաստանում: Ռուսական սիմվոլիզմի ակնաւորներ կայացուցիչները՝ Վ. Բրյուսովի և Ա. Բլոկի անցումը Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական հեղափոխութեան կողմը: Սիմվոլիզմը հայ գրականութեան մեջ (Մ. Մեծարեւոյ, Վ. Տերյան):

9. Վառլան Տերյան (1885—1920) (6 ժամ): Վահան Տերյանի կենսարգոյթիւնը:

Տերյանը վորպես սիմվոլիզմի արտահայտիչ: 1905 թվի հեղափոխութեան ազդեցութիւնը Վահան Տերյանի ստեղծագործութիւններին վրա. «Յերանի նրանց, վոր մութ բանտերում», «Լուսաբացին նա բարձրացավ կախաղան»:

Վ. Տերյանի անհատապաշտութիւնն ու հոռետեսութիւնը, սիրո և մենութեան յերգեր. պատրանք և յերազանք, վորպես ռեակցիայի ժամանակաշրջանի ազդեցութեան արտացոլում («Մթնշաղի անուրջներ»):

Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան ազդեցութիւնը Վ. Տերյանի ստեղծագործութիւններին վրա: «Սիրտդ վորպես...». Տերյանի անցումը սոցիալիստական հեղափոխութեան կողմը:

Վ. Տերյանի պոետիկայի մեծ կուլտուրան: Տերյանը վորպես լեքիկայի մեծ վարպետ: Ավետիք Իսահակյանը և Տերյան: Տերյանի բանաստեղծութիւնների բարձր արվեստը, յերաժշտականութիւնը, խոր հուղականութիւնը, տաղաչափական բարձր կուլտուրան, մշակված մաքուր լեզուն, կառուցվածքի կատարելութիւնը:

Տերյանի սիմվոլիզմը, բնութեան և սիրո խորհրդավոր պատկերումները: Բանաստեղծական ձևերի մեծ բազմազանութիւնը (սոնետ, գաղել, ելեգիա և այլն): Վ. Տերյանի կրած ազդեցութիւնները ռուսական և ֆրանսիական սիմվոլիստներից (Վ. Բրյուսով, Ա. Բլոկ և այլն):

1. Տխրութիւն
2. Հրաշք աղջիկ
3. Լինեյի չոբան սարերում հեռու
4. Անան յերգ
5. Կարուսել
6. Մթնշաղ
7. 14 տող
8. Շշուկ և շրշուկ
9. Գարնանամուտ
10. Գարուն
11. Առավոտ
12. Ինձ թաղեք, յերբ կարմիր վեջալույսն և մարու
13. Հրաժեշտի գաղել
14. Վերադարձ
15. Պետերբուրգ
16. Արեւածագ
17. Գարնան քաղաքում
18. Լուսաբացին նա բարձրացավ կախաղան
19. Վոլջույն քեզ տանջանք
20. Լուկ եւ արդեն յերգերը հզոր
21. Քեզ եւ յերգում կարմիր
22. Գաղել խնդրութեան
23. Յերանի նրանց, վոր մութ բանտերում:

ԲԵՐԱՆԱՅԻ ՍՈՎՈՐԵԼ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ
ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ

1.— Հ. Թաւմանյան.

«Սասունցի Դավիթը» (վերջին մասը)
«Փարվանա» (կրճատ)

«Պարողի»
«Վրաստանի համար»
«Հազարան բլրուլ» (հատված)

2.—Ա. Իսահակյան

«Անհուն վրեժի և ատելության»
«Ազատության դանգ»
«Ախ մեր սիրտը»
«Աբու-Լալա-Մահարի» (հատվածներ)

3.—Հակոբ Հակոբյան

«Հեղափոխություն»
«Նահատակները»
«Ազգայիններին»

4.—Շ. Կուրդիմյան

«Հետ տար քո խաչը»
«Բանվորները»
«Այնտեղ գնացեք»
«Յես ըմբոստացա»

Վահան Տերյան.—

«Վերադարձ»
«Արեվածագ»
«Մեր թշնամին բերում է տանկեր»
«Լուսաբացին նա բարձրացավ կախադան»
«Քեզ եմ յերգում կարմիր»
«Գազել խնդության»

ԱՐՏԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՀԱՆՁՆԱՐԱՐՎՈՂ ՅԵՐԿԵՐԻ ՑԱՆԿ

1.—Շիրվանգադե

«Հրդեհ նավթագործարանում»
«Քառս»
«Պատվի համար»
«Նամուս»

«Մորգանի խնամին»
«Արսեն Դիմաքսյան»

2.—Հ. Թումանյան

«Յերկեր»

3.—Մուրացյան

«Ընտիր յերկեր» 1-ին և 2-րդ հատորները

4.—Փափագյան

«Գյուղից»
«Տուրխախ հիշողություններ»

5.—Ա. Իսահակյան

«Բանաստեղծություններ»
«Սասմա Մհեր»

6.—Նառ-Դոս

«Ընտիր յերկեր»~ 1-ին և 2-րդ հատորները

7.—Հակոբ Հակոբյան

«Ընտիր յերկեր»

8.—Շ. Կուրդիմյան

«Արշալույսի զոդանջներ»

1.—Ա. Պուսկին

«Յերկերի յերկհատորյակը»

2.—Շչեդրին

«Հեքիաթներ»

3.—Լ. Տալսոյ

«Կողակներ»
«Հաջի Մուրադը»
«Պատմվածքներ»

4.—Մ. Գորկի

«Իմ համալսարանները»

«Մ ա յ ր ւ»

«Հեքիաթներ»

5.—Փուրմանով

«Չապաև»

«Սոսոլուկյուն»

6.—Ռուսթավելի

«Վազրենավորը»

7.—Ջամբուլ

«Բանաստեղծություններ»

8.—Շեքսպիր.—

«Լիր արքա»

«Մակբեթ»

«Վենետիկի վաճառականը»:

9.—Շիլլեր—

«Վիրենլիմ Տեյլ»:

10.—Վ. Հյուգո

«93 թիվը»

11.—Բալզակ

«Հայր Գորիո»

12.—Ֆլոբեր

«Տիկին Բովարի»

13.—Ռ. Ռոլան

«Ժան Բրիստոֆ»

14.—Ա. Բաբյուն

«Կրակը»:

ՏԱՍԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ԵՏԱՊՆԵՐԸ

(2 ժամ. դասախոսություն)

Վ. Ի. Լենինի ուսմունքը պրոլետարական կուլտուրայի մասին, գրականություն մասին, վորպես «համապրոլետարական գործի մի մասը» (Վ. Ի. Լենին «Կուսակցական կազմակերպությունը և կուսակցական գրականությունը», հատոր 8-րդ, էջ 386—390, 3-րդ հրատ.), կուլտուրական ժառանգություն քննադատական յուրացման մասին:

Խիստ դասակարգային դիֆերենցիացիան գրական ինտելիգենցիայի միջավայրում 1917 թ. Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական Մեծ Հեղափոխությունից հետո (վտանգ գնալը դեպի հակահեղափոխություն ու վտարանդիություն, իսկ մյուսների կողմից՝ հեղափոխության ընդունումը—որինակ՝ Ա. Բլոկ, Վ. Բրյուսով, Ալ. Տոլստոյ, Դ. Դեմիտրևյան, Ս. Զորյան, Պավլո Տիչինա և այլն):

Վ. Մայակովսկու պայքարը հեղափոխության ազդեցություն արվեստի համար քաղաքացիական պատերազմի շրջանում:

Պրոլետարական արձակագրության (проза) աճումը վերականգման շրջանում: Քաղաքացիական պատերազմի և արտագրության վերականգման համար մղվող պայքարի թեմաները Դ. Ֆուրմանովի, Ա. Սերաֆիմովիչի, Ա. Ֆադեյեվի ստեղծագործություն մեջ:

Գյուղացիության և ինտելիգենցիայի, հեղափոխության մեջ նրանց ունեցած դերի մասին թեմաները Վ. Իվանովի, Ս. Զորյանի, Արագու, Դեմիտրևյանի յերկերում:

Խորհրդային պոեզիայի զարգացումը—Վ. Մայակովսկի, Ն. Զորյան, Յանկա Կուսալա, Մաշաշվիլի, Վուրդուն և այլն:

Համ. Կ(բ)Կ. Կենտկոմի 1925 թ. բանաձևը «Կուսակցության քաղաքականության մասին գեղարվեստական գրականության բնագավառում»:

Անկուսակցական խորհրդային գրողների ճնշող մեծամասնությունից շրջադարձը դեպի պրոլետարիատը և կոմունիստական կուսակցությունը՝ ԽՍՀՄ-ի սոցիալիստական շինարարության վճռական հաջողությունների հետևանքով:

Համ. Կ (բ)Կ Կենտկոմի 1938 թ. ապրիլի 23-ի վճռումը՝

գրական գեղարվեստական կազմակերպությունների վերականգնումն
մտախն և նրա հսկայական նշանակությունը խորհրդային գրա-
կանությունն աճման համար:

Խորհրդային գրողների առաջին Համամիութենական համա-
գումարը: Ա. Ա. Ժդանովի և Ա. Մ. Գորկու ճառերը համագումար-
ում: Համագումարի միջազգային քաղաքական և կուլտուրական
նշանակությունը:

Խորհրդային գրականության անդադար աճը, վորը վճռակա-
նորեն դուրս և շարունակ իր շրջանից գրականության մեջ խցկված
ժողովրդի թշնամիներին:

Մ. Գորկու հսկայական նշանակությունը սոցիալիստական
ռեալիզմի արվեստի ստեղծման մեջ:

Խորհրդային գրականության թեմաների և պրոբլեմատիկայի
բազմազանությունը: Գրականություն՝ պատերազմի և յերկրի
պաշտպանության թեմայով. (Ա. Ն. Տոլստոյ «Հաց», Պ. Պավլեն-
կո «Արեւելքում» և այլն): Գրականություն՝ սոցիալիստական շի-
նարարության վերաբերյալ (Մ. Զորյան, Արադի, Դեմիերճյան):
Գրականություն՝ հեղափոխական գյուղի և կուլանտեսային շինարա-
րության մասին (Մ. Շոլոխով, Ֆ. Պանֆերով, Ն. Զարյան): Խոր-
հրդային պատմական վեպ (Ա. Տոլստոյ): Սոցիալիստական լի-
բրիկայի աճը (Ասեյեվ, Տիխոնով, Գ. Տաբիձե, Կուպալա, Ն. Զար-
յան, Գ. Սարյան և ուրիշներ): Խորհրդային յերգը (Վ. Ի. Լեբե-
զեվ-Կոլմաչ): Ժողովրդական հերոսի պատկերի կերտումը (Ն.
Ոստրովսկի):

Պայքար ժողովրդական սոցիալիստական արվեստի համար և
խորհրդային գրականության խնդիրները: Ժողովրդական բանա-
ստեղծության ծագումը ԽՍՀՄ-ում Մ. Ստալինու, Զամբուլի,
Սեփոյի («Լենին փաշա»), Աշխուբի և ուրիշների ստեղծագոր-
ծությունները:

1. Մ. ԳՈՐԿԻ (1868—1936) (12 ժամ)

Վ. Ի. Լենինը Մ. Գորկու մասին: Վ. Մ. Մոլոտով «Ա. Մ.

Գորկու հիշատակին»:

Մ. Գորկին—պրոլետարական արվեստի խոշորագույն ներ-
կայացուցիչ: Մ. Գորկու նշանակությունը վորպես սոցիալիստա-
կան ռեալիզմի գրականության հիմնադիր և կրասիկ: Մ. Գորկին
վորպես անցյալի ամբողջ կրասիկ գրականության լավագույն

տրադիցիաների շարունակող: Իմպերիալիզմի դարաշրջանի հիմ-
նական հասարակական հակասությունների արտացոլումը Գորկու
յերկերում: Պրոլետարիատի հեղափոխական պայքարի և հաղթա-
նակի անհրաժեշտություն հաստատումը Գորկու կողմից:

Մեծ գրող—հեղափոխականի կյանքի յեվ սեղծագործական ուղին

Գորկու մանկական տարիները: Աշխատանքային կյանքը:
Կազանի շրջանը: Գորկու մերձեցումը հեղափոխական ուսանողա-
կան խմբակների հետ: Ռուսաստանում թափառաշրջելու տարիները:
Գրական գործունեյությունն առաջին տարիները: Գորկու հե-
ղափոխական աշխատանքը: Հալածանքները ցարական կառավա-
րության կողմից: Վտարանդիություն տարիները: Ինտենսիվ գրա-
կան աշխատանքն այդ տարիներին: Գորկու մտերմությունը Վ.
Ի. Լենինի հետ: Վերադարձը Ռուսաստան: „Летопись“ ժուռնա-
լի հրատարակությունը: Յերկրորդ անգամ արտասահման մեկնե-
լը: Գրական գործունեյությունն այդ տարիներին: Վերջնականա-
պես ԽՍՀՄ գալը: Իր ժողովրդին, կոմունիստական կուսակցու-
թյան գործին, Լենինի—Ստալինի գործին հավատարիմ ու նվիր-
ված՝ Գորկու գրական, հրապարակախոսական և հասարակական
գործունեյությունը ԽՍՀՄ-ում:

Մ. Գորկու սեղծագործությունը մինչև Մեծ Հոկտեմբեր

Հասկացողություն հեղափոխական ուժանտիղմի մասին: Վաղ
հասակի Գորկու հեղափոխական ուժանտիղմը: Մ. Գորկու այդ
շրջանի ստեղծագործական ժանրերը, լեզունդներ, հեքիաթներ, յեր-
գեր: «Պառավ Իդերգիլը»: Կոչ դեպի սխրագործություն (ПОДВИГ)
հանուն մարդու յերջանկության: Կոչ դեպի հեղափոխական պայ-
քար «Յերգ Բագեյի մասին», «Յերգ Մրկահավի մասին»: Սյուժեյի
պայմանականությունը, պաթետիկ լեզու, նրա հազեցվածությու-
նը փոխաբերություններով, բուն կերպով ազատության ձգտող
մարդուն ուժանտիկ դարձնելը—վորպես Մաքսիմ Գորկու ստեղ-
ծագործության բնորոշ գծեր այդ շրջանում:

Գորկու ստեղծագործության ռեալիստական գծերի աճը «Կո-
նովալով» պատմվածքում:

Հասկացողություն սոցիալիստական ռեալիզմի մասին

Մ. Գորկու անցումը մեծ վիպագրական ձևին, պատմված-
քից դեպի պիեսան և վեպը՝ 1905 թ. հեղափոխության նախա-

պատրաստման և զարգացման շրջանում: «Հատակում» պիեսան: Թափառական Լուկայի «Մխիթարութեան» մերկացումն այդ պիես-սայում:

Բանվոր-հեղափոխականի բնավորութեան կերտումը Մ. Գոր-կու ստեղծագործութեան մեջ: Այդ բնավորութեան խորը պատկե-րումը «Մայրը» վեպում: Այդ վեպի նշանակութիւնը վորպես իմ-պերիալիզմի դարաշրջանի խոշորագույն յերկասիրութիւն, վորն արտացոլել և իմպերիալիզմի եյական հակասութիւնները և ռեա-լիստական ստեղծագործութեան սկզբունքի առավելագույն չափով կիրառումը պատկերները—պերսոնաժների ստեղծման, սյուժեյի և լեզվի մեջ: Վ. Ի. Լենինը «Մայրը» վեպի մասին:

Մ. Գորկու ստեղծագործութիւնը ռեալիցիայի շրջանում („Городок окуров“): Քաղքենիական մեղշանական միջավայրի բթամտութեան, անշարժութեան, դաժանութեան մերկացումը: Վ. Ի. Լենինի նամակագրութիւնը Մ. Գորկու հետ: Մ. Գորկու հա-կապատերազմական գործունեյութիւնը իմպերիալիստական պա-տերազմի շրջանում: („Летопись“ ժուռնալը):

Մ. Գորկու ստեղծագործութիւնը հոկտեմբերից հետո

Իրականութեան բազմակողմանի ընդգրկումը՝ հեղափոխական ըմբռնողութեամբ: Կապիտալիզմի բազմակողմանի մերկացումը: «Արտամոնոփների գործը», «Կլիմ Սամգինի կյանքը», Յեզոր Բու-լիչեյի և ուրիշները:

«Արտամոնոփների գործը» վեպը: Կապիտալիստական տնտե-սութեան անխուսափելի անանկացման պատկերումը Մ. Գոր-կու կողմից: Հիմնական դեմքերը: Իլիա Արտամոնովի բնութա-գրումը: Իլիա Արտամոնովը՝ բուրժուազիայի ներկայացուցիչ, վորը գալիս և փոխարինելու ազնւականութեան: Արտամոնովյան ընտանիքի միջին և կրտսեր սերնդի այլասերման ցուցադրումը՝ Իլիայի ժառանգների՝ Պյոտրի, Նիկիտի, Ալեքսեյի, Յակովի, Մի-րոնի կերպարանքով: Նրանց բնութագրերը: Նրանց դատապար-տումը: Դինամիկ զարգացման մեջ տրված պատկերների տիպա-կանութիւնը: Յայտունութիւնը պատկերների նկարագրման մեջ: Լեզվի արտահայտչութեան, հյութալիութեան զուգորդումը նրա պարզութեան հետ:

Սոցիալիստական ռեալիզմի խոշորագույն ներկայացուցիչ՝ Մ. Գորկու գեղարվեստական մեթոդի հիմնական գծերը. խորը գաղափարականութիւնը, հումանիզմը, նրա ստեղծագործութեան

կուսակցականութիւնը և ժողովրդականութիւնը, յերկասիրու-թիւնների փիլիսոփայական-քաղաքական հագեցվածութիւնը, պատկերների խորութիւնը և տիպականութիւնը: Գորկին և ֆոլ-կլորը: Գորկու աշխատանքը խոսքի վրա: Գորկին՝ խմբագիր: Գորկին և խորհրդային գրականութիւնը: Մ. Գորկու ստեղծա-գործական փորձի նշանակութիւնը խորհրդային գրողների հա-մար: Գորկին քննադատ: Գորկին՝ հրապարակախոս:

Մ. Գորկու պայքարը նոր սոցիալիստական մարդու համար: Պայքար հանուն սոցիալիստական կուլտուրայի, ընդդէմ ֆաշիս-տական բարբարոսութեան և իմպերիալիստական պատերազմի («Յեթե թշնամին անձնատուր էի լինում՝ նրան վոչնչացնում են»): «Կուլտուրաների մասին», «Նոր մարդու մասին»):

Գորկին և խորհրդային թատրոնը:

Ա. Մ. Գորկու սպանումը ֆաշիստական ագենտների ձեռքով:

Գորկու ընդունումը ժամանակակից մարդկութեան ամբողջ առաջադիմական մասի, առաջավոր կուլտուրայի և արվեստի լա-վագույն ներկայացուցիչների կողմից: Խորհրդային մեծ գրող Մ. Գորկու ստեղծագործութեան համաշխարհային նշանակու-թիւնը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Պառավ Իգերգիւր
2. Կոնովալով
3. Հատակում
4. Մայրը
5. Արտամոնոփների գործը:

ՀԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ՀԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

3. ՀԱԿՈՒ ՀԱԿՈՒՅԱՆ (1866—1937) (6 ժամ) (կրկնութիւն և խորացում 9-րդ դասարանում անցածի):

Հ. Հակոբյանը վորպես հայ պրոլետարական պոեզիայի հիմ-նադիր և հայ քաղաքական պոեզիայի խոշորագույն ներկայացու-ցիչը: Հ. Հակոբյանի կենսագրութիւնը: Հ. Հակոբյանի բանա-ստեղծութիւնների հիմնական թեմաները:

ա) շահագործողների դիմակադերձումը և կապիտալիստա-

կան, ցարական կարգերի վերացման պահանջը՝ դասակարգային պայքարի միջոցով («Մեկ ել, մեկ ել», «Յերկու ախոյան»).

բ) բանվոր դասակարգի ավանգարդային զորքի, բոլշևիկյան կուսակցության ընդհատակյա հեղափոխական պայքարի, անձնը-վերության և հերոսության նկարագիրը («Մեռան, չկորան», «Նահատակները»).

գ) Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխության հաղթանակների ու նվաճումների գովերգը («Բոլշևիկ և Շիր-կանալը», «Վոլխովստրոյ»: «Ձորագետում»):

դ) Պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմը և պայքարը նա-ցիոնալիզմի դեմ («Կարմիր ալիքներ», «Ազգայիններին»).

յե) աշխատանքի մոտիվները Հ. Հակոբյանի նախահոկ-տեմբերյան և հետհոկտեմբերյան շրջանի բանաստեղծութուննե-րում («Կաթնավար», «Դործարանում», «Դործարան», «Հավասա-րություն», «Աստվածները խոսեցին»):

Հ. Հակոբյանի ստեղծագործության զարգացման հիմնական ետադները. ա) տարերային բողոքը գոյություն ունեցող իրա-կանության դեմ մինչև 1905 թիվը:

բ) դասակարգային պայքարի գիտակցումն ու պայքարը հանուն պրոլետարիատի հաղթանակի՝ բոլշևիկյան կուսակցու-թյան ղեկավարությամբ և ընդդեմ տիրող բուրժուական կար-գերի սկսած 1905 թվից:

գ) սոցիալիստական շինարարության գովերգն ու պատկե-րումը 1917 թվից մինչև 1937 թ.:

Ս. Սպանդարյանը և Ս. Շահումյանը Հ. Հակոբյանի մասին:

Հ. Հակոբյանի լեզվի պարզությունն ու արտահայտչակա-նությունը:

Ձգացումների սեղմ, պատկերավոր արտահայտությունը: Ու-յեկտիվ իրականության ճիշտ, ռեալիստական պատկերումը և լիրիզմը Հակոբյանի ռեալիստական նկարագրություններում: Բանաստեղծության բառապաշարի հարստացումը՝ ժամանակակից քաղաքական բառապաշարի գործածության շնորհիվ:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Մեկ ել, մեկ ել

2. Հեղափոխություն

3. Պրոլետարիատին

4. Բազաքը

5. Պահակը

6. Բոլշևիկ և Շիրկանալը

7. Պետրոպոլիսիում

8. Ձորագետում

9. Հավասարություն

10. Աստվածները խոսեցին

11. Վոլխովստրոյ

12. Կարմիր ալիքներ

3. Արագի (Ծնվ. (1878 թ.) (6 ժամ): Արագու կենսագրու-թյունը:

Արագու նախահոկտեմբերյան շրջանի պատմվածքներում յե-ղած բողոքը՝ սոցիալական անհավասարության, բռնության և իմպերիալիստական պատերազմի դեմ: Հեղափոխական ռոմանտիզ-մը նրա արձակ բանաստեղծութունների և պատմվածքների մեջ («Արևը», «Կիսատ տունը», «Վանդակներում», «Կարմիր համ-բույրը»): Հեղափոխական բանվորների և ընդհատակի նկարագրու-մը Արագու յերկերում («Կարմիր հարսնացուն», «Ողակում»):

Կոլտնտեսական շինարարությունն ու նոր կենցաղի հաջող պատկերումը Արագու յերկերում («Հաղար գլխանին», «Մու-խոտը», «Դավադրությունը»): Սոցմրցման պատկերումը և վերա-փոխվող ինտելիգենտի տիպը «Ջրվեժի ցուլքում» վիպակի մեջ:

Արագու գրվածքների հերոսների պատկերումը նրանց զար-գացման պրոցեսում: Թարյանի տիպի վերլուծումը («Ջրվեժի ցուլքում» վիպակի մեջ): Իրականության ռեալիստական պատկե-րումը Արագու յերկերում:

Յերևույթների արտաքին նկարագրության ժլատությունը Արագու գրվածքներում—գիւլոգների և հոգեբանության գերա-կշռությունը: Նկարագրվող յերևույթների սոցիալական-քաղա-քական կողմի ընդգծումը:

Արագու լեզվի պարզությունը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Արևիլը, Կիսատ տունը, Վանդակներում, Ջրվեժի ցուլքում, Կարմիր հարսնացուն, Դավադրություն:

4. Դ. ԴԵՄԻՐՃՅԱՆ (ծնվ. 1877) թ.) (6 ժամ): Դեմիրճյանի կենսագրությունը:

Աշխատավորական շերտերի ճնշման նկարագիրը և իմպե-րիալիստական պատերազմի դեմ ուղղված բողոքը Դեմիրճյանի նախահոկտեմբերյան պատմվածքներում («Ավերդը», «Ժպիտը», «Խանութպանը»):

Դեմիրճյանը վորպես գրամատուրգ: Դեմիրճյանի հոկտեմ-

բերյան շրջանի գրամատիկական գործերը: «Քաջ Նաղար» կոմեդիան:

Խորհրդային մարդկանց պատկերումը Դեմիրճյանի պատմվածքներում («Կայարանի Ակոփը», «Սաթոն», «Սաբեթը»): Այդ պատմվածքներում ընդգծված հակադրությունը—հերոսների անցյալի և ներկայի միջև:

Սոցիալիստական գյուղի համար մղվող պայքարի, արտաքույնում Դեմիրճյանի «Ռաշիդ» վիպակում: Ռաշիդի և թշնամիների փոխհարաբերության ճիշտ պատկերումը: Ռաշիդի բնավորության գծերի վերլուծությունը:

Դեմիրճյանի դիալեկտիկական կենդանությունը և տիպիկականությունը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Ռաշիդը, Ավելորդը, Խանութպանը, Քաջ Նաղարը, Կայարանի Ակոփը:

Ծ. ՍՏՆՓԱՆ ԶՈՐՅԱՆ (ծնվ. 1890 թ.) (6 ժամ): Զորյանի կենսագրությունը:

Նախահեղափոխական շրջանի մանր սեփականատեր գյուղացու հոգեբանության և գյուղի շերտավորման նկարագիրը Ստեփան Զորյանի պատմվածքներում («Տխուր մարդիկ», «Ցանկապատ» ժողովածուները):

Իմպերիալիստական պատերազմի արհավիրքների նկարագիրը Ս. Զորյանի պատմվածքներում («Պատերազմ», «Շուկայում»): Իմպերիալիստական պատերազմի մասնակից զինվորների նիստի տիպի պատկերումը Զորյանի վեպակներում («Հեղկոմի նախագահը» և «Գրադարանի աղջիկը»): Հեղկոմի նախագահի հոգեբանության վերլուծումը:

Մոր գիտակցության զարգացումը և հեղափոխության անհրաժեշտության ըմբռնումը մոր կողմից «Գրադարանի աղջիկը» վիպակում: Ստեփան Զորյանի մասնակցությունը Խորհրդային մանկական գրականության զարգացմանը:

Ստեփան Զորյանի պատմվածքների ու վիպակների կուլտուրացվածքը, պատմիչու հետաքրքիր ձևը (հաճախ առաջին դեմքով), գրվածքի մասերի համաչափությունը, հերոսների հոգեբա-

նությունն ռեալիստական պատկերումը: Բնության հաջող նկարագրությունները

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Պատերազմ, Գրադարանի աղջիկը, Հեղկոմի նախագահը:

6. Ն. ԶԱՐՅԱՆ (6 ժամ): Ն. Զարյանի կենսագրությունը:

Զարյանի Խորհրդային սկզբնական շրջանի բանաստեղծությունների հեղափոխական ուժմասնորումը: Հեղափոխական պայքարի, քաղաքացիական պատերազմի և սոցիալիստական հայրենիքի պաշտպանության թեմաները Զարյանի պոեզիայում: Քաղաքական լիրիկան Զարյանի բանաստեղծություններում: Զարյանի խոհական պոեմները («Յերկու հանձարեղ գլուխ» և «Ֆիրդուսին»): Սոցիալիստական գյուղի համար մղվող պայքարի արտաքույնում Ն. Զարյանի «Ռուշանի քարավեր» պոեմում: Այդ պոեմում նկարագրված դեպքերի և դեմքերի տիպիկականությունը:

Զարյանը վորպես եպիկ: «Ռուշանի քարավեր» պոեմի առանձին գործող անձանց հոգեբանության վերլուծումը:

Ժողովուրդների մեծ առաջնորդ ընկ. Ստալինի նկատմամբ ժողովուրդների ունեցած սիրտ պատկերումը Ն. Զարյանի «Ստալին» բանաստեղծության մեջ ու «Ստալին» պոեմի նախերգանքում:

Ն. Զարյանի բանաստեղծությունների առանձնահատուկ ուժեղ պաֆոսը, ձևը և հաջող համեմատությունները, սահուն տաղաչափությունը:

Ն. Զարյանի արձակը. կոլտնտեսական գյուղի պատկերումը «Հացավան» վեպում:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

Ստալին բանաստեղծությունը, Ստալին (պոեմի նախերգանք), Յերկու հանձարեղ գլուխ, Ֆիրդուսին, Ռուշանի քարավեր:

7. ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՅԱՆ (4 ժամ): Գ. Սարյանի կենսագրությունը: Խորհրդային քաղաքացու կյանքի ու աշխատանքի դուլերը՝ Գ. Սարյանի բանաստեղծություններում: Լիրիկայի գեղակուլությունը Սարյանի գործերում:

Սոցիալիստական շինարարության գովերգը Սարյանի «Քաղաքը» և «Բալլադ Խորհրդային հայաստանի մասին» բանաստեղծություններում:

Քաղաքացիական կոնֆլիկտի պատկերումը Սարյանի «Յերեք յերգ» պոեմում և «Տարեդարձի յերգը» և այլ բանաստեղծություններում: Կոլեկտիվիստական հոգեբանություն արտահայտությունները Սարյանի բանաստեղծություններում («Լուցկին», «Խորհուրդ»):

Իսպանիայի հեղափոխական պայքարի արտացոլումը Սարյանի «Իսպանական» պոեմներում:

Սարյանի լեզվի պարզությունն ու պատկերավորությունը, լիրիկական անմիջականությունը:

Ն Յ Ո Ի Թ Ե Ր

Քաղաքը

Պահակը

Տարեդարձի յերգ

Բալլադ խորհրդ. Հայաստանի մասին

Դամբարանը

Յերեք յերգ

Նախատինքը

8. Ս Ի Ր Մ Ս (4 ժամ): Սիրասի կենսագրությունը: Իմպերիալիստական պատերազմի զոհերի շահագործման պատկերումը Սիրասի «Հարցրեք նրանց» վեպի մեջ: Հայաստանի քաղաքացիական կոնֆլիկտի ու սոցիալիստական շինարարությունից պատկերումը «Զգրված որենք» վեպի մեջ:

«Զգրված որենք»-ի տիպերի վերլուծումը:

Քաղքենիությունից և ժողովրդի թշնամիների դիմակադերծումը «Զգրված որենք»-ում: Ժողովրդական հեքիաթների հաջող մշակումը Սիրասի կողմից: («Մամեն ու Աշեն»):

Ն Յ Ո Ի Թ Ե Ր

Զգրված որենք

Մամեն ու Աշեն

Հարցրեք նրանց

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

10. Վ. Մայակովսկի (5 ժամ): Մայակովսկին վերպես «մեր խորհրդային հպոխայի լավագույն և ամենատաղանդավոր պոետը»: (ՄՏԱԼԻՆ):

Մայակովսկու կենսագրությունը:

Մայակովսկու վաղ շրջանի ստեղծագործությունը. նրա բողոքն ու ծաղրը տիրող բուրժուական կարգերի դեմ: Մայակովսկու ըմբոստացումը իմպերիալիստական պատերազմի դեմ և կոչ դեպի հեղափոխությունը. «Վոդնաշարի ֆլեյտան» և «Պատերազմ ու խաղաղություն» պոեմները:

Հեղափոխության կանխազգացումը համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմի տարիներին: Ծնված ու տանջված մարդու թեման Մայակովսկու այդ շրջանի ստեղծագործության մեջ. Մայակովսկու պայքարը բուրժուական-ազգայնական գրականությունից դեմ:

Ընկեր ՄՏԱԼԻՆԸ Մայակովսկու մասին «Մայակովսկին յեղել և ու մնում և խորհրդային հպոխայի լավագույն և ամենատաղանդավոր պոետը»:

Վ. Մայակովսկու ստեղծագործական ուղին Հոկտեմբերից հետո: Մայակովսկու անվերապահ անցումը սոցիալիստական հեղափոխության կողմը: Մայակովսկու հեղափոխական լիրիկան, նրա ստեղծագործությունից խոշոր դերը քաղաքացիական կոնֆլիկտի և խորհրդային իշխանությունից առաջին տարիներում («Ռոստայի և կապիտանները», «Ճախ մարշ»-ը, «150000000»-ը, «Ժողովատուրադ»-ը, «Միստերիա բուֆ»-ը): Լենինի կարծիքը Մայակովսկու ներքին և խորհրդային հայրենասիրությունից թեման Մայակովսկու ստեղծագործությունից մեջ (Բանաստեղծություն խորհրդային պատանիների մասին): Մայակովսկու սատիրան:

Խորհրդային իշխանությունից թշնամիների և քաղքենիությունից դիմակադերծումը Մայակովսկու յերգերում («Յերեք յերգ», «Պոմպադուր»):

Մայակովսկին վորպես հեղափոխութեան տրեւուն և պրոպագանդիստ: Հանճարեղ առաջնորդների հերոսական պայքարի լավագույն պատկերումը «Լենին» պոեմում: Մայակովսկին վորպես մեծ ռեալիստ, նրա պատկերած յերևույթների կոնկրետութունը, տրպականութիւնը: Մայակովսկու լեզվի պարզութիւնը, և ժողովրդայնութիւնը:

Մայակովսկու պոեզիան և սոցիալիստական ռեալիզմը: Վերացական հիպերբոլիզմի հաղթահարումը բանաստեղծի կողմից:

Մայակովսկու ստեղծագործութեան հեղափոխական բանաստեղծական նովատորութիւնը և ժողովրդականութիւնը: Մայակովսկու պոեզիայի ստեղծագործական պրիմները, հեղափոխական կրքոտութիւնը: Բառապաշարի լայնացումը Մայակովսկու պոեզիայում: Ռիթմի ազատութիւնը: Կոտրուած բանաստեղծական տողը և նրա հիմնավորումը Մայակովսկու վոտանավորներում: Խոսակցական-հոետորական առոգանութիւնը Մայակովսկու վոտանավորներում:

Մայակովսկու ազդեցութիւնը Խորհրդային Միութեան ժողովուրդների պոեզիայի և Արեւմուտքի հեղափոխական պոեզիայի վրա: Մայակովսկու պոեզիան և կլասիկ ժառանգութիւնը: Պուշկին—Նեկրասով—Մայակովսկի:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Լենին
2. Բանաստեղծութիւն խորհրդային պասպորտի մասին
3. Կարմիր բանակային յերգ
4. Յերկշտոր
5. Լավ ե
6. Պատերազմ և խաղաղութիւն
7. Ժողովատրաքները
8. Պոմպադուրը:

11.—Դիմիտրի Ֆուրմանով (3 ժամ): Ֆուրմանովի կենսագրութիւնը: Ֆուրմանովը վորպես քաղաքացիական կռիւների ակտիվ մասնակից և Կարմիր Բանակի քաղ. աշխատող: Ֆուրմանովի «Չապայեվ» և «Խռովութիւն» (1926 թ.) վեպերը, վորպես քաղաքացիական կռիւները պատկերող լավագույն գործեր:

Կոմունիստական կուսակցութեան ղեկավար և կազմակերպիչ գերի ցուցադրումը «Խռովութիւն» վեպի մեջ: Չապայեան դիվիզիայի հերոսական մարտերի նկարագրութիւնը կուսակցու-

թեան ազդեցութեան դրսեւորումը գյուղացիական մասսաների քաղաքական աճման և նրանց ինքնագիտակցման պրոցեսի պատկերումը «Չապայեվ» վեպում: Ֆուրմանովի դրական մեթոդի առանձնահատկութիւնը. պատմական իրողութիւնների հիման վրա գեղարվեստական ընդհանրացումներ կատարելը, մասսաների հոգեբանութեան ցուցադրումը, պաֆոսը և կուսակցականութիւնը: Չապայե և Կլիշլովի հոգեբանութիւնների վերլուծումը («Չապայեվ» վեպում):

Քաղաքացիական կռիւների ռեալիստական պատկերումը և կարմիր մարտիկների հերոսական պայքարի ճիշտ նկարագիրը նույն վեպում:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. «Չապայեվ»
2. «Խռովութիւն»

12. Մ. Շուբինով.—(5 ժամ): Շուբինովի կենսագրութիւնը: Շուբինովը վորպես հետհոկտեմբերյան ռուսական վիպագրութեան խոշորագույն ղեմքերից մեկը: Իմպերիալիստական պատերազմի և քաղաքացիական կռիւների պատկերումը Շուբինովի ստեղծագործութիւնների մեջ: Բուրժուական կալվածատիրական հասարակարգի և իմպերիալիստական պատերազմի քննադատութիւնը «Խաղաղ Դոն» վեպում: Աշխատավոր կազակութեան անցումը «Խաղաղ Դոն» վեպում: Աշխատավոր կազակութեան անցումը խորհրդային իշխանութեան կողմը նույն վեպում: Գրիգորի Մելխորդային իշխանութեան կողմը դասակարգային հակամարտութիւն կերպարը: Կազակութեան դասակարգային հակամարտութիւնների ճիշտ լուսաբանումն այդ վեպում: Գյուղի կոլեկտիվացման համար մղվող պայքարի պատկերումը Շուբինովի «Հերկած խոպան» վեպում: Բուլեիկյան կուսակցութեան ղեկավար և կազմակերպիչ գերի ցուցադրումը նույն վեպում: Դավիդովի, Նագուշովի, Ռազմյոստովի տիպերի վերլուծումը: Ընկ. ՍՍՍՐԽ-ի գերը ինչպես ե ցույց տրված «Հերկած խոպան»-ում: Աշխատավոր գյուղացու վերափոխումը և կոլտնտեսութեան հաղթանակը Շուբինովի վեպում: Ռազմյոստովի, Լյուբիչկինի, Ուշակովի տիպերը: Դասակարգային թշնամու պատկերը Շուբինովի վեպում: (Ուտրոֆնով, Բորոգին և այլն):

Կոլտնտեսական գյուղացիութեան սոցիալիստական վերադաստիարակութեան պրոցեսի պատկերումը նույն վեպում: Վեպի կոմպոզիցիայի առանձնահատկութիւնը պեյզաժը վեպում: Պատ-

կերհերի տիպականութիւնը, բնավորութիւնների խտացումը, յումորը «Հերկած խոպան»-ում: Շուրջովի ստեղծագործութիւն զարգացումը խորհրդային գրականութիւն ժողովրդայնութիւն ուղղութիւնը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

«Հերկած խոպան»

13. Ալ. Տալսայ—(6 ժամ): Ալեքսեյ Տոլստոյի կենսագրութիւնը: Տոլստոյը վորպես ռուս խորհրդային խոշորագույն գրողներին մեկը: Տոլստոյի նախահոկտեմբերյան շրջանի յերկերը: Նպատակադուրկ բուրժուական ինտելիգենցիայի դիմակագրումը Տոլստոյի այդ շրջանի պատմվածքներում («Պենսնեյով մարդը»):

Նույն թեմայի զարգացումը և դրա հակառակ՝ խիզախ հայրենասերի պատկերումը նրա «Բորտերը» վեպում:

Տոլստոյը վորպես խորհրդային պատմական վեպի լավագույն ներկայացուցիչ («Պետրոս I-ին»): Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւն առաջնորդներ՝ Լենինի, Ստալինի պատկերումը Տոլստոյի «Հացը» վեպում:

Ընկ. Ստալինի պատկերումը՝ ծարիրների պաշտպանութիւն համար և ժողովրդի թշնամիները դեմ մղած պայքարում: Իվան Գորայի բնավորութիւն վերլուծումը. Տոլստոյի սեղմ վոճը: «Հացը» վեպում նկարագրված քաղաքացիական կռիւների դեպքերի տիպականութիւնը: Դիալոգի բնորոշութիւնը, կենդանիութիւնը:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Պետրոս I-ին

2. Հացը

14. Ն. Ոստովսկի.—(6 ժամ): Ոստովսկու հերոսական կյանքը: Ոստովսկին վորպես Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխութիւն և քաղաքացիական պայքարներում աճած գրական սերնդի ներկայացուցիչ:

Ուկրաինայի քաղաքացիական կռիւների պատկերումը Ոստովսկու «Ինչպես եր կռիվում պողպատը» վեպում: Բանվորական միջավայրի և բուլժեիկյան կուսակցութիւն աշխատանքը քաղաքացիական կռիւներում՝ ըստ Ոստովսկու վեպի:

Ոստովսկու ստեղծագործութիւնն որգանական կապը հեղա-

փոխական իրականութիւն հետ: Ժողովրդական հերոսի պատկերը վեպում (Պավել Կորչագին): Սոցիալիստական դարաշրջանի նոր մարդու տիպիկ գծերը Կորչագինի պատկերի մեջ. բուլժեիկյան կրքոտութիւնը և նպատակասլացութիւնը, անսահման անձնվիրութիւնը կուսակցութիւն և սոցիալիստական հայրենիքին, իսկական հերոսութիւնը, պատրաստակամութիւնը պայքարի համար: Կոմյերիտմիութիւն զաղափարական-քաղաքական աճը Ոստովսկու նկարագրութիւն մեջ: Դասակարգային թշնամու պատկերները վեպի մեջ: Վեպի կոմպոզիցիան և լեզուն:

Վեպի պատմական և քաղաքական աղժեքը: Վեպի դաստիարակչական նշանակութիւնը: Լեհական և Ուկրաինական գյուղացիների և բանվորների՝ լեհ-գերմանական ոկուպանտների դեմ մղած պայքարի թեման «Փոթորկածիններ» վեպում:

Ն. Ոստովսկու ստեղծագործութիւնն նշանակութիւնը խորհրդային գրականութիւն սոցիալիստական ռեալիզմի վոճի զարգացման մեջ:

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Ինչպես եր կռիվում պողպատը

2. Փոթորկածիններ

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

15. Մառտովի.—Մաշաշվիլու կենսագրութիւնը:

Մաշաշվիլին վորպես Վրաստանի պրոլետարական գրականութիւն լավագույն ներկայացուցիչներից մեկը: Աշխատանքի ազատագրման գովերգը Մաշաշվիլու բանաստեղծութիւններում («Ուրմուլի»): Խորհրդային Վրաստանի գովերգը Մաշաշվիլու բանաստեղծութիւններում («Խորհրդային Հայրենիք»):

Ն Յ Ո Ւ Թ Ե Ր

1. Խորհրդային Հայրենիք

2. Հայթուրի կոմյերիտուհին

83

ԲԵՐԱՆԱՅԻ ՍՈՎՈՐԵԼ ՀԵՏԵՎԹԱԼ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ
ՍՅԵՂԵՍԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՅ (10-րդ դասարան)

1. Մ. Գոռիկի.—Պալեկի ճառը «Մայրը» վեպից, Սատինի մոնոլոգը մարդու մասին «Հատակում» պիեսայից:
2. Հակոբ Հակոբյան.—«Հեղափոխություն», «Բաղաքը», «Պրոլետարիատին»,
3. Ն. Զառյան.—«Ստալին» պոեմի նախերգանքը, «Ռուշանի քարափը» պոեմից հատվածներ:
4. Մայակովսկի.—Հատված «Լենին» պոեմից, «Կարմիր բանակային յերգ», «Յերկշուրը»:
5. Մառաշվիլի.—«Խորհրդային հայրենիք» «Լայթուրի կոմյերբուռնին»:
6. Վուդզուն.—«Յերգ յերջանկություն», «Կովկաս»:
7. Յա. Կուպալա.—«Բեռուսներ», «Յերկու բարդի»:

ԱՐՏԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

10-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ

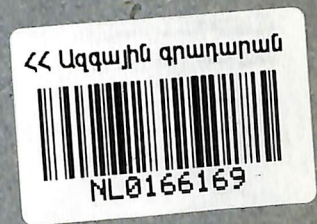
1. Մ. Գոռիկի.—«Պիեսներ», «Ծառայություն մեջ», «Մայրը»:
2. Հ. Հակոբյան.—«Յերկեր»:
3. Արազի.—«Յերկեր»
4. Դ. Դեմիրճյան.—«Յերկեր»:
5. Սս. Զառյան.—«Մի կյանքի պատմություն», «Գրադարանի աղջիկը», «Յանկապատը»:
6. Ն. Զառյան.—«Հացավան», «Ռուշանի քարափը», «Ստալին» պոեմի նախերգանքը:
7. Գ. Սառյան.—«Միջոց»
8. Սիրա.—«Կյանքի կարոտը», «Զգրված որենք»
9. Լենինը հայկական ֆուկլորում
10. «Ստալինը հայ ժողովուրդի ստեղծագործության մեջ»

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ՅԵՎ ՅԵՎՐՈՊԱԿԱՆ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԻՅ

1. Սաբիր.—«Բանաստեղծություններ»
2. Ուդուբադի.—«Մշտապատ թավրիղը»
3. Ս. Սալսկի.—«Բանաստեղծություններ»

4. Մայակովսկի.—«Լենին», «Լավ ե», «Բանաստեղծություններ»:
5. Ֆուրմանով.—«Խոսվություն»
6. Շալսով.—«Հերկած խոսք»
7. Ա. Տալսայ.—«Հացը», «Պետրոս առաջինը»
8. Ուստովսկի.—«Ինչպես եր կոփվում պողպատը», «Փոթորկածիններ»
9. Սերաֆիմովիչ.—«Յերկաթ հեղեղը»
10. Ն. Պրիբայ.—«Յուսիմ»
11. Մ. Շահինյան.—«Հիդրոցենտրալ»
12. Ի. Ճավնավան.—«Բանաստեղծություններ»
13. Ռուսթավելի.—«Վազրենավորը»
14. Շեքսպիր.—«Համլետ», «Ռիսկլո»
15. Ֆյոբեր.—«Տիկին Բովարի»
10. Բալզակ.—«Հայր Գորիո»
17. Պ. Մերսե.—«Կարմեն»
18. Ռ. Ռուլան.—«Ժան Դրիստոֆ»
19. Ի. Բեխեր.—«Լուիզիա»
20. Յ. Հաբեկ.—«Դաջ գինվոր Շվեյկի արկածները»:

ԳԻՆԸ 1 Ռ. 50 ԿՈՊ.

576